

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 7 DECEMBER 1938

No. 1197

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postcheque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

Biz.

De veranderde positie van den particulieren belegger op de kapitaalmarkt door <i>Dr. H. M. H. A. van der Valk</i>	920
Is uitbreiding beleggingsgebied der Rijksfondsen c.a. tot het bedrijfsleven gewenscht? door <i>M. J. F. Cool</i>	922
De resultaten van den Woningwetbouw en de Landarbeiderswet ten platte lande door <i>J. M. C. Koert</i>	924
Coöperatie in Denemarken, de modelboerderij van Europa door <i>Dr. H. J. Frietema</i>	925
Gewenschte veranderingen in het verzekeringswezen door <i>Jhr. F. W. L. de Beaufort</i>	927
Nieuwe economische vormen en waarden bij de ontwikkeling van het aardoliebedrijf door <i>Dr. D. Hoek</i>	928
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De Zwitsersche financiën in het teeken van de nationale verdediging door <i>Dr. H. Block</i>	920
INGEZONDEN STUKKEN:	
Het rentevraagstuk in de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde door <i>Mr. D. J. Hulshoff Pol</i> met Naschrift van <i>Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart</i>	931
MAANDOIJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	931
Gecombineerde Maandstaat van de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Grootbanken	932
Hypotheekrente in Nederland	933
Emissies in November 1938	933
BOEKBESPREKINGEN:	
Die westdeutsche Kanäle und ihre Tarife, uitgave van de „Verein zur Wahrung der Rheinschiffahrtsinteressen“	933
ONTVANGEN BOEKEN	934
Statistieken:	
Groothandelsprijzen	936-937
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	934, 935, 936

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

In de verslagweek was het herstel van den Pondenkoers het voornaamste verschijnsel op de wisselmarkt. Contramindekkingen waren de voornaamste drijfveer van deze beweging. In de overwegingen met betrekking tot de long-run-tendens is geen wijziging ingetreden, en men moet het herstel dan ook in de eerste plaats toeschrijven aan technische marktpositie.

Bovendien hebben de Engelsche monetaire autoriteiten weinig gedaan om het herstel tegen te gaan, alleen af en toe werd op bescheiden schaal in die richting geopereerd. De beweging werd nog gesteund door opnieuw opduikende geruchten inzake Dollardevaluatie, waarvan echter de indruk langzamerhand niet groot meer zijn kan, gezien den herhaalden terugkeer van dit gerucht zonder eenigen reëlen grond.

Per saldo kon het Pond stijgen van 8.50 tot boven de 8.60, en nu de baisseposities voor een belangrijk deel afgewikkeld schijnen, moet het verdere verloop worden afgewacht. De Engelsche monetaire autoriteiten zullen daarbij een beslissenden invloed hebben en na alles wat er in de laatste maanden gebeurd is, kan men in dat verband op het Pond moeilijk erg gerust zijn.

Ook de Franc heeft deze week de aandacht getrokken. Te oordeelen naar de intensiteit van de vraag naar het Fransche betaalmiddel is de Regeering Daladier erin geslaagd om in één slag een groot deel van het sterk verslapt vertrouwen terug te winnen. De gezagshandhaving, die tegenover de algemeene staking is gesteld, heeft blijkbaar sterk op de gemoederen van Fransche beleggers gewerkt, want er is inderdaad op omvangrijke schaal kapitaal naar Parijs teruggevloeid.

Daarbij kwam, dat de Franc door de koppeling aan de Sterlingvaluta de vaste tendens van het Pond meemaakte, zoodat ook dat nog een psychologische versterking van het vertrouwen bracht. Het Egalisatiefonds heeft bovendien van de vraag naar Francs handig gebruik gemaakt door den koers langzaam te laten stijgen, waardoor het Pond tot beneden de 178 daalde. Al deze factoren bij elkaar verbeterden de stemming, zoodat het Egalisatiefonds heel wat goud heeft zien terugvloeien.

De Fransche kapitaalrepatriatie heeft zich overigens aan verschillende beurzen duidelijk doen gevoelen, zoo bijv. te Londen speciaal voor enkele goudmijnwaarden, die vooral van Fransche zijde waren gekocht. In de nieuwe week zette het herstel van den Franc zich verder voort.

Een derde „feature” van de markt was de flauwe stemming voor den Belgischen Franc. De Regeeringscrisis deed in dit verband haar invloed gelden en vrijwel tegelijkertijd werd van industriele zijde de eisch van aanpassing aan den gedaalden Pondenkoers duidelijker dan tevoren gehoord. Reeds voorheen was er in de Belgische Regeering over dit punt heftig gediscussieerd, en nu werd het meningsverschil over andere punten uitgebuit om dit probleem tegelijk als twistappel aanhangig te maken. In de nieuwe week was vooral in Termijnbelga's het aanbod groot.

DE VERANDERDE POSITIE VAN DEN PARTICULIEREN BELEGGERS OP DE KAPITAALMARKT.

De groei van de institutioneele beleggingsinstellingen, de verminderde beleggingsmogelijkheden in het binnenland en de moeilijkheden en onzekerheden, welke de kapitaalexport met zich medebrengt, hebben de positie van de particuliere beleggers in den laatsten tijd sterk veranderd. Het schijnt, dat zij langzamerhand verdrongen worden van de beleggingsgebieden, die van oudsher hun belangstelling hadden. Enkele voorbeelden mogen dit nader aantoonen.

1. *De aanhoudende stijging van de onderhandsche leeningen aan de Overheid.*

De voortdurende toeneming van deze onderhandsche leeningen heeft tot gevolg gehad, dat die sector van de georganiseerde kapitaalmarkt, waar overheidsobligaties worden verhandeld, niet in die mate groeit als de schuld van de Overheid toeneemt. Een onderzoek, zoo juist door het Nederlandsch Economisch Instituut ingesteld¹⁾, heeft aan het licht gebracht, dat in de periode 1933 tot en met 1936 de onderhandsche leeningen van gemeenten en provinciën met f 200 miljoen waren toegenomen, terwijl de schuld van provinciën en gemeenten in dezelfde periode met f 100 miljoen was gestegen, waaruit volgt, dat de omloop van ter beurze genoteerde obligaties van gemeenten en provinciën met f 100 miljoen is ingekrompen. Deze tendens heeft zich in 1937 en, naar het schijnt, ook in dit jaar nog verder voortgezet.

De markt voor onderhandsche leeningen behoort vrijwel geheel tot het beleggingsgebied van de institutioneele beleggingsinstellingen; de particuliere belegger heeft voor deze markt slechts een zeer beperkte betekenis, vooral nu de leeningen, welke daar afgesloten worden, steeds grootere bedragen omvatten. Immers, waren het vroeger alleen de kleine gemeenten en waterschappen, die van onderhandsche leeningen gebruik maakten, omdat zij uitsluitend op deze markt terecht konden, thans zien wij ook de groote gemeenten, de provinciën en andere openbare en semi-openbare lichamen op deze wijze haar kapitaalbehoefte dekken. Indien het hier zuiver een verschuiving betrof van de institutioneele beleggingsinstellingen van de open kapitaalmarkt naar de markt van onderhandsche leeningen, zou de positie van den particulieren belegger daardoor niet worden aangetast. De open kapitaalmarkt blijft echter tevens tot het beleggingsgebied van deze instellingen behooren, daar zij in verband met haar liquiditeit op het bezit van ter beurze genoteerde obligaties prijs stellen.

2. *Het toegenomen bezit aan overheidspapier bij de banken.*

Doordat verschillende publieke lichamen obligaties hebben uitgegeven met een middellangen looptijd, hebben de banken zich in den loop van dit jaar meer dan vroeger geïnteresseerd bij dit overheidspapier. Volgens de balansen per 31 October bedroeg het totale bezit aan overheidspapier, met uitzondering van het schatkistpapier, bij de banken, welke maandbalansen publiceren, ongeveer f 67 miljoen. Hoewel dit bedrag ten opzichte van de bedragen, waarom het op de beleggingsmarkt gaat, onbelangrijk is te achten, is er dus op deze markt een nieuwe categorie van beleggers bijgekomen, welke er vroeger niet was en welke eveneens tot verschuivingen moet hebben geleid.

3. *Daling van den omloop van pandbrieven.*

De moeilijkheden, waarin de hypotheekbanken als

groep, mede tengevolge van den dalenden rentestand, in de laatste jaren verkeeren, blijkt o.a. uit de daling van het bedrag aan uitstaande pandbrieven, hetwelk van het hoogste punt in 1932, ten bedrage van f 1013 miljoen, gedaald is tot f 856 miljoen in 1937. Het binnendringen van de levensverzekeringmaatschappijen in het hypotheekbankbedrijf zal ertoe leiden, dat het bedrag aan uitstaande pandbrieven nog sterker zal terugloopen. Daar volgens ons onderzoek naar de verdeeling van het effectenbezit in Nederland²⁾ het grootste gedeelte van de uitstaande pandbrieven in handen van particuliere beleggers was, beteekent de inkrimping van de markt van pandbrieven een nieuwe moeilijkheid voor deze groep.

Welke verschuivingen in de laatste jaren op de hypotheekmarkt als geheel hebben plaats gevonden, is wegens gebrek aan gegevens niet na te gaan. Daarom kan ook niet worden vastgesteld, of de betekenis van de particuliere beleggers op deze markt absoluut of relatief is gedaald. Daardoor kan ook niet worden geconstateerd, of de bovengenoemde tendenzen zich op de markt voor hypotheekleningen hebben versterkt, of dat hier door de particuliere beleggers een compensatie is gevonden voor de verdringing op andere gebieden.

4. *De voorgestelde wijziging van de beleggingsbevoegdheid van de Rijksfondsen.*

Het betreffende wetsontwerp, dat ten doel heeft, om de beleggingen van de Rijksfondsen ook uit te breiden tot belegging in schuldbrieven van volgens de Nederlandsche wet opgerichte en in Nederland gevestigde maatschappijen, beteekent — indien dit ontwerp wet wordt — het verschijnen van een nieuwen concurrent op het terrein van den particulieren belegger.

5. *Verschuivingen op de markt van vaste goederen.*

De particuliere belegger verliest echter niet alleen terrein op de markt voor overheidsleeningen, ook op de markt voor vaste goederen dringen de institutioneele beleggings- en andere financiële instellingen binnen.

De levensverzekeringmaatschappijen hebben haar bezit aan huizen in de laatste jaren voortdurend uitgebreid voor het grootste deel als uitvloeisel van een welbewuste beleggingspolitiek. Niet alleen gaat dus een deel van het bezit aan huizen in de handen van groote financiële instellingen — vrijwillig of gedwongen — over, ook dit beleggingsterrein wordt voor den particulieren belegger verder ingekrompen, doordat verschillende levensverzekeringmaatschappijen in den laatsten tijd ertoe zijn overgegaan om woningen te laten bouwen.

Tengevolge van de moeilijkheden op de woningmarkt is in de laatste jaren — meestal noodgedwongen — ook voor een aanzienlijke waarde aan huizen uit de handen van den particulieren belegger in die van de hypotheekbanken overgegaan. Volgens de gegevens van De Kroniek van Dr. Sternheim van 1 November jl. bedroeg de balanswaarde van de ingekochte onderpanden der hypotheekbanken einde 1937 reeds ruim f 20 miljoen vergeleken met f 800.000 in 1930. Hoewel de werkelijke waarde misschien bij verschillende hypotheekbanken lager kan zijn dan de balanswaarde, staat hiertegenover, dat verschillende hypotheekbanken haar huizenbezit geheel of ten deele hebben afgeschreven. Volledigheidshalve zij er op gewezen, dat de stijging van het huizenbezit bij hypotheekbanken niet een verschuiving, maar een verlies beteekent voor den particulier.

Verschuivingen in instellingen en fondsen strekken echter ook haar belangstelling uit tot aankoop van boerderijen. Op dit verschijnsel heeft Dr. Dijt in de jongste vergadering van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek gewezen in ver-

¹⁾ Zie het artikel „Omvang en betekenis van de onderhandsche leeningen in Nederland” in „Economisch-Statistisch Maandbericht” van November jl.

²⁾ Zie E.-S.B. van 26 Oct. en 30 Nov. jl.

band met de gevolgen van socialen aard, die deze verschuiving met zich medebrengt.

De veranderde positie van de hypotheekbanken en levensverzekeringmaatschappijen.

In aansluiting op genoemde verschijnselen moge in het kort gewezen worden op de veranderingen, welke deze instellingen hebben ondergaan. De gedwongen inkoop van panden door hypotheekbanken en van — hoewel van relatief geringeren omvang — levensverzekeringmaatschappijen benevens de vrijwillige aankoop en het laten bouwen van huizen, door levensverzekeringmaatschappijen geven deze instellingen een toenemend belang bij de woningmarkt.

De hypotheekbanken worden voor een min of meer belangrijk deel tevens exploitatiemaatschappijen voor onroerend goed; deze tendens is zeer duidelijk bij de heel zwakke instellingen³⁾. Het bezit der hypotheekbanken aan huizen is onvrijwillig en daarom slechts van tijdelijken aard; de verliezen zijn hier in de eerste plaats door particuliere beleggers gedragen en helaas meestal door de minst draagkrachtigen. In dit geval zijn deze verschuivingen ten nadeele van de particuliere beleggers voor een groot deel een gevolg van de mislukte aanpassingspolitiek, omdat met de huren de vaste lasten niet daalden — zooals dat had moeten geschieden — maar vaak nog stegen.

De veranderingen bij de levensverzekeringmaatschappijen betreffen een verlegging van het accent van het verzekerings- naar het beleggingsbedrijf. De beleggingsafdeeling is thans het belangrijkste onderdeel van dit bedrijf geworden. Het binnendringen van de levensverzekeringmaatschappijen in het hypotheekbankbedrijf, de grootere belangstelling voor de markt voor vaste goederen zijn gevolgen van de beleggingsmoeilijkheden. In het verzekeringsbedrijf zelve uitende de beleggingsmoeilijkheden zich in de aanmoediging van het afsluiten van risico-rente-verzekeringen, daar hierbij, in tegenstelling tot de gewone kapitaalverzekering, het spaarelement ontbreekt.

Oorzaken van de verschuivingen op beleggingsgebied.

In het bovenstaande zijn enkele voorbeelden gegeven, waaruit valt af te leiden, dat de particuliere belegger op bepaalde beleggingsgebieden terrein verliest. Daarmede zijn echter nog niet de oorzaken van dit verschijnsel verklaard. Immers, het is mogelijk, dat deze verschuivingen een gevolg zijn van een interingsproces bij particuliere beleggers, of van een bewusten overgang naar andere beleggingsgebieden of tenslotte van een verdringing. Om deze vragen nauwkeurig te beantwoorden, zouden de volgende gegevens bekend moeten zijn:

1o. de omvang van de jaarlijksche besparingen, waarover de particulier de vrije beschikking houdt en die voor belegging op de door ons besproken gebieden in aanmerking komen;

2o. de jaarlijksche expansie (in geld gemeten) van elk van deze gebieden;

3o. de stijging van het vermogen van de institutionele beleggers.

Alleen de laatste factor is met een tamelijk groote nauwkeurigheid te berekenen, hoewel ook in een dergelijke berekening nog verschillende onzekere elementen zitten (o.a. de particuliere pensioenfondsen, welke hun jaarverslagen niet publiceren).

Wat den tweeden factor betreft, is de totale overheidsschuld bekend. Uit berekeningen valt af te leiden, dat een toenemend deel van deze overheidsschuld in handen van de institutionele beleggers komt.

Zooals is opgemerkt, zijn omtrent de verschuivingen op de hypotheekmarkt geen nauwkeurige gegevens bekend. Hetzelfde geldt omtrent de woningmarkt. Om over dit gebied een definitieve uitspraak

te doen, zou men allereerst de totale waarde van den jaarlijkschen nieuwbouw moeten kennen en haar verdeling tusschen de particuliere en institutionele beleggers benevens de onder ad 1 genoemde besparingen. De algemeene indruk is echter, dat de laatstgenoemde groep op dit gebied niet alleen absoluut, maar ook relatief belangrijker wordt.

Wat het interingsproces van particulieren betreft, moge er in dit verband de aandacht op worden gevestigd, dat de bedragen aan lijfrenten, die particulieren in de laatste jaren afsluiten, zeer sterk zijn gestegen, hetgeen blijkt uit de stijging van den post koopsommen bij de levensverzekeringmaatschappijen. Voor zoover de particuliere belegger zijn geheele vermogen of een deel daarvan aan de levensverzekeringmaatschappijen overdraagt, betreft het een verschuiving, welke voor een groot deel het gevolg zal zijn van interingen op het vermogen van particulieren.

Indien het hier besproken verschijnsel van verschuivingen een gevolg is van een bewusten overgang naar andere beleggingsgebieden of van een verdringing van den particulieren belegger, zal men moeten nagaan, of deze verschuivingen voor- of nadeelen opleveren. De genoemde verschuivingen zullen voor het grootste deel betrekking hebben op twee vormen van belegging:

1o. den overgang van de belegging in obligaties naar die in aandelen. Indien de particuliere beleggers niet interen en hun vrijgekomen gelden niet oppotten, zullen zij waarschijnlijk het meest hun belangstelling richten op de aandelenmarkt of zich nog sterker dan vroeger bij aandelen interesseeren. Dat een dergelijke verschuiving in Nederland plaats vindt, zou men kunnen afleiden uit de talrijke uitgiffen van depotfractiebewijzen in ons land sedert het begin van dit jaar.

Hoe men ook over de betekenis van de beleggingsmaatschappijen moge denken, dit staat vast, dat zij den kleinen belegger in staat stellen om zich bij aandelen te interesseeren zonder de risico van een al te eenzijdige belegging te loopen. Deze instellingen kunnen, mits zij goed worden geleid, beschouwd worden als te voorzien in een leemte, welke in onze kapitaalmarkt bestaat. Indien de verschuivingen in deze richting niet worden overdreven, kunnen zij niet als nadeelig worden beschouwd.

2o. Hetzelfde kan niet gezegd worden van een verschuiving van geheel anderen aard n.l. die, waarbij de particuliere belegger zijn bezit aan obligaties omwisselt in een deposito. In de laatste jaren kunnen de statistieken van de spaarbanken minder dan ooit dienen als een aanwijzing voor den omvang van de besparingen langs dezen weg. Een deel van de stijging van de deposito's van de spaarbanken in de laatste jaren heeft met besparingen niets te maken, maar vloeit zuiver voort uit een verschuiving van de eene belegging in een andere belegging. Voorzover dus de particulier zijn obligatiebezit omwisselt in een deposito, waartegenover de bank dezelfde obligaties aankoopt, vindt hier een verwisseling plaats, welke op het eerste gezicht van weinig betekenis schijnt.

Er is dus in de laatste jaren een toenemende drang bij den particulieren belegger om het risico van beleggingen te verminderen en/of over te dragen aan de institutionele beleggers. In drieërlei richting is een dergelijke verschuiving aan den gang. De belangrijkste is waarschijnlijk de overdracht van besparingen aan de levensverzekeringmaatschappijen, bestemd voor alle vormen van verzekering, welke meer insluit dan alleen de sterfttekans.

Verder is de groei van beleggingsmaatschappijen in allerlei vorm een uiting van het streven van den particulier naar vermindering van risico. En tenslotte veroorzaakt de drang van den particulier naar liquiditeit of risico-afwenteling, zich uitende in het vormen van bankdeposito's, een groei van de financieele instellingen op de kapitaalmarkt.

³⁾ Men leze het rapport van de heeren Mr. J. Bos en Mr. A. S. van Nierop over de Insulaire Hypotheekbank.

De uitbreiding van deze categorie van spaarders beteekent evenwel een verzwakking van de financieele structuur van ons land. Hoe meer het effectenbezit onder het publiek verdeeld is, hoe stabielere de verhoudingen in financieel opzicht zijn. Dit voordeel geldt niet alleen voor tijden van spanning, maar vooral ook voor tijden van lage rentestand, omdat het risico van het effectenbezit uit liquiditeitsoverwegingen beter door het publiek dan door het bankwezen kan worden gedragen.

In dit opzicht verschilt de financieele structuur van ons land in gunstigen zin van die van vele andere landen. Indien het verschijnsel, dat de particulier meer en meer van belegger spaarder (in den zin van depositant) wordt zich zou uitbreiden, beteekent dit, zooals gezegd een verzwakking van de financieele structuur van ons land. Er is daarom alle reden om de beteekenis en de gevolgen van de veranderingen, welke zich in ons land op de open en gesloten kapitaalmarkt voltrekken, nader te bestudeeren, omdat het zoo juist genoemde verschijnsel van zeer gecompliceerden aard is.

v. d. V.

IS UITBREIDING BELEGGINGSGBIED DER RIJKSFONDSEN C.A. TOT HET BEDRIJFSLEVEN GEWENST?

Bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal is ahangig een ontwerp van wet tot nadere wijziging van de wet van 29 December 1928, gebruikelijk aangeduid als: „de beleggingswet”.

Het indienen van dit wetsontwerp op dit moment is noodzakelijk, omdat de beleggingswet in haar (laatste) artikel 11 voorschrijft, dat vóór 1 Januari 1939 door de wet zal moeten zijn beslist, of de bepalingen in artikel 6 van de beleggingswet opgenomen, ongewijzigd moeten worden gehandhaafd. Bedoeld artikel 6 regelt de voorschriften bij de belegging van die gelden, die het Invaliditeitsfonds en het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds beschikbaar hebben, voor zoover deze gelden uit 's Lands Schatkist zijn gevloeid.

Uit de toelichting bij het hier besproken ontwerp blijkt, dat de Ministers van Financiën, Binnenlandse Zaken en Sociale Zaken het door de wet verlangde antwoord, of de belegging van de verplichte deelneming in uit te geven staatsschuld aan te stellen eisen voldoet, in bevestigenden zin beantwoorden. Het wetsontwerp bevat dan ook, behoudens enkele redactieverbeteringen en de gelijkstelling van geldleningen onder garantie van het Rijk met geldleningen ten laste van het Rijk, met betrekking tot dit punt geen andere voorstellen dan een redactieverbetering der bestaande voorschriften betreffende het deelnemen aan conversie-emissies en een soepeler regeling t.a.v. de bevoegdheid tot machtsdelegatie van den beleggingsraad.

Uitbreiding van het beleggingsgebied.

Van meer principiëlen aard en daarom mogelijk ook voor de toekomst belangrijker, is echter het bepaalde in artikel III van het aanhangig wetsontwerp, waarin wordt voorgesteld om aan het slot van het eerste lid van artikel 5 der beleggingswet toe te voegen onder „i” de woorden: „in schuldbrieven van volgens de Nederlandsche wet opgerichte en in Nederland gevestigde maatschappijen”.

Het zal den lezer bekend zijn, dat in artikel 5 van de beleggingswet de bestemmingen der gelden, welke de centrale beleggingsraad onder zijn beheer heeft van het Ongevallen-Fonds, het Landbouw-Ongevallen-Fonds, het Invaliditeitsfonds, het Ouderdoms-Fonds, de Rijkspostspaarbank, het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en den Postcheque- en Girodienst, voorzover vastlegging op een termijn van langer dan 6 maanden betreft, worden beperkt tot:

a. Nationale schuld;

b. schuldbrieven ten laste van Nederlandse provinciën, gemeenten, waterschappen, veenschappen en veenpolders;

c. schuldbrieven door den Staat, Nederlandse provinciën, gemeenten, waterschappen, veenschappen en veenpolders, rechtstreeks en onvoorwaardelijk voor rente en aflossing gewaarborgd;

d. schuldbrieven ten laste van Nederlands-Indië, Suriname of Curaçao of door deze rechtstreeks en onvoorwaardelijk voor rente en aflossing gewaarborgd, alsmede schuldbrieven ten laste van enig onderdeel van dit gebied met eigen middelen;

e. schuldbrieven uitgegeven door maatschappijen, welke spoorwegen in Nederland of Nederlands-Indië in eigendom hebben of exploiteren;

f. schuldbrieven ten laste van maatschappijen, welker aandelenkapitaal voor ten minste de helft aan den Staat in eigendom toebehoort;

g. schuldbrieven, uitgegeven door overeenkomstig de Nederlandse wet opgerichte, uitsluitend in Nederland werkende hypotheekbanken of uitgegeven door overeenkomstig de Nederlandse wet opgerichte maatschappijen, die uitsluitend ten doel hebben het ter leen verstrekken van gelden aan of onder garantie van gemeenten, provinciën en waterschappen in Nederland, of aan gewesten of gedeelten van gewesten in Nederlands-Indië, welke krachtens de wet geldleningen mogen aangaan.

h. schuldvorderingen, gewaarborgd door het recht van eerste hypotheek op onroerende goederen in Nederland gelegen.

Aan deze verzameling wordt dus nu toegevoegd de rubriek „obligaties van Nederlandse maatschappijen”.

Kwantitatief heeft deze verruiming van beleggingsgebied niet buitengewoon veel te betekenen. Een ingesteld onderzoek naar de bedragen, die op 1 Januari 1938 onafgelost waren van op 1 November jl. aan de Amsterdamse beurs genoteerde obligatieleningen van Nederlandse Naamloze Vennootschappen, gaf een totaal-generaal te zien van rond 240 miljoen Gulden, wat op het eerste gezicht nog niet zo onbelangrijk voorkomt. Stelt men dit echter tegenover het totale bedrag, dat door de bovengenoemde lichamen en fondsen belegd is, dan blijkt, dat de hier bedoelde uitbreiding van beleggingsgebied relatief niet van groot belang is te achten. Een nauwkeurige raming van het totale belegde bedrag van deze instellingen staat ons niet ten dienste. Volgens een recente schatting van Dr. H. M. H. A. van der Valk¹⁾ bedroeg de totale beleggingsportefeuille van alle financiële instellingen en fondsen in Nederland per 31 December 1935 rond f 6 milliard; in deze schatting calculeerde schrijver de grootte van het belegd kapitaal van de thans besproken instellingen op rond f 2½ milliard.

De aanbodzijde van het beleggingsvraagstuk werd enkele maanden geleden behandeld in een artikel van de hand van den heer E. F. Philipp²⁾, die tot de conclusie kwam, dat het totale aanbod aan spaargelden door rijksfondsen en andere beleggingsinstituten moest worden geraamd op f 110 à 135 miljoen per jaar, waarvan ongeveer de helft door die fondsen en instellingen, die hun gelden krachtens de aanwezigingen der beleggingswet moeten uitzetten.

Bezien in het licht van een dergelijk aanbod van beleggingzoekend geld is de verruiming van beleggingsgebied, mede door de samenstelling daarvan, van geringe beteekenis.

Samenstelling van het uitbreidingsgebied.

Bij het bovenbedoelde onderzoek naar de grootte van de uitbreiding van het beleggingsgebied bleek het totaal-bedrag aan op 1 Januari jl. onafgeloste obligaties van maatschappijen, vallend onder bovenbedoeld artikel III, samengesteld als hiernaast aangegeven.

Hieruit blijkt, dat ongeveer f 23 miljoen afkomstig is van obligatieleningen, waarvan op 1 Januari jl. voor een bedrag kleiner dan f 1 miljoen nog onafgelost was. Men kan deze categorie als beleggings-

¹⁾ Zie E.-S.B. van 26 October jl.

²⁾ Zie E.-S.B. van 23 Maart jl.

Per 1 November 1938 in Amsterdam genoteerde Nederlandse obligaties, naar haar bedragen onafgelost op 1 Jan. 1938, gesplitst naar grootte¹⁾ (in duizenden guldens).

soort maatschappijen	meer dan		totaal
	1 mill.	10 mill.	
Bank- en Credietinst.	4.191	16.844	33.293
Industr. ondernemingen	9.717	23.334	53.650
Openb. nutsbedrijven	733	7.988	8.721
Mijnbouw Mijen	—	10.400	10.400
Petroleum Mijen	—	5.040	5.040
Cultuurondernemingen	854	7.100	7.954
Scheepvaart Mijen	260	8.000	8.260
Diversen	7.477	31.963	15.750
	23.232	110.669	102.693
			236.594

¹⁾ Voor 1 November jl. in haar geheel afgeloste leningen, die op 1 Januari jl. nog genoteerd waren, werden uitgelicht.

object voor „de Fondsen” moeilijk van groot belang achten. In de eerste plaats niet, omdat in de groep der kleine leningen een belegging bij toeneming van belang al gauw haar karakter verliest en deelneming wordt. Verder is de markt voor deze effecten zeer beperkt; nu moge het feit, dat „de Fondsen” als koper optreden een gunstige factor zijn voor het courant-zijn van deze papieren, daar staat tegenover, dat als — bij een conjunctuuromslag — „de Fondsen” zich van hun belang in deze kleinere leningen zouden willen ontdoen, realisatie niet anders mogelijk zal blijken dan tegen een prijs, die door de schaarse vraag, onnodig groot verlies laat.

Bovendien vallen in de groep der kleine leningen mede veelal de leningen van kleine maatschappijen, bij welke vaak de situatie deze is, dat belanghebbenden of vroegere credietgevers een pakket der uitstaande lening in hun bezit hebben.

Uit een beleggings-oogpunt mag men derhalve de grootte van deze groep voor „de Fondsen” niet hoger aanslaan dan zeg 20 pCt. van het uitstaande bedrag.

Hoewel in mindere mate gaat dit toch ook nog op voor die leningen, waarvan het uitstaande saldo op 1 Januari jl. geringer was dan f 10 miljoen. Nader bezien van deze cijfers versterkt dien indruk, ook daarvan mag de beleggingsruimte, die hun toevoeging teweegbrengt n.m.m. niet hoger geschat dan 30 à 40 pCt. De grootste leningen, een totaal uitmakend van f 103 miljoen, komen slechts voor in drie groepen en omvatten zes leningen, die groten-deels in handen van het publiek zijn.

De werkelijke uitbreiding aan het beleggingsgebied der „Fondsen” gegeven, mag men dus zeker niet hoger waarden dan circa 100 miljoen Gulden.

De principiële betekenis van het voorstel.

Is dus kwantitatief de voorgestelde uitbreiding van beleggingsgebied niet van groot belang te achten, principieel is dit voorstel van meer betekenis. Reeds lang heerst meningsverschil over de vraag of het geoorloofd is voor beleggingen van deze instituten ook gelden beschikbaar te stellen aan het bedrijfsleven. Het onlangs verschenen voorlopig verslag omtrent dit wetsvoorstel brengt dit meningsverschil weer naar voren. Ook in de Commissie-Patijs (1933) vond men een minderheid, die beschikbaarstelling van deze gelden aan het bedrijfsleven voorstond, zo zelfs, dat men de mogelijkheid van belegging in aandelen open wilde stellen.

Bezien in het licht van de kwantitatieve verhoudingen op dit gebied komt het mij voor, dat men met het aanbrengen van deze beleggingsmogelijkheden zeer omzichtig te werk moet gaan. Het grote geldaanbod, dat van de fondsen en andere overheidsinstellingen uitgaat en het betrekkelijk kleine opnemingsvermogen van het bedrijfsleven in tijden als deze, zullen ertoe kunnen leiden, dat de uitbreiding van de beleggingsmogelijkheid zelfs bij deze wetswijziging, die nu niet zeer gewichtig lijkt, in bepaalde gevallen een zodanig belang van de Overheid in enkele ondernemingen veroorzaakt, dat op ongunstige tijdstippen rechtstreekse

staatsinmenging met de bedrijfsvoering allerminst ondenkbaar te achten zou zijn. Maar al te vaak hebben op momenten, dat het een bepaalde N.V. slecht ging, of nadat het slecht gegaan was, obligatiehouders bemerkt, dat zij om hun hoofdsommen niet te zien verloren gaan, moesten aanvaarden, dat zij mede de risico's van het bedrijf moesten dragen, wat dan inmenging in het bedrijfsbeheer als vanzelfsprekend met zich brengt.

Hij, die zijn geld uitleent aan het bedrijf van een ander, neemt bij dit bedrijf belang. Of hij deze lening giet in den vorm van een vast rentende en aan tijd gebonden juridische overeenkomst, dan wel of hij bij den aanvang al dadelijk stelt, dat hij kennelijk van zins is in de risico's van het bedrijf zijn aandeel te nemen, is als het erop aankomt betrekkelijk irrelevant. Op het moment, dat de gang van zaken het den geldgever gunstig en noodzakelijk doet voorkomen zijn geld aan het bedrijf te onttrekken, zal hij bemerken, dat de gekozen juridische constructie hem slechts in enkele gevallen veroorlooft het eigen belang los te maken van dat van het betrokken bedrijf.

Bezien uit dien gezichtshoek zou dus een uitbreiding van de bedoelde beleggingsbevoegdheid tot het bedrijfsleven, zoowel voor het bedrijfsleven zelf als voor „de Fondsen”, tot niet bedoelde en ongewenste consequenties aanleiding kunnen geven.

De kans op karakterwijziging van de te scheppen bepalingen.

Er is nog meer! Het besproken wetsvoorstel spruit voort uit de bedoelde gewenstheid om voor de fondsen nieuw rentegevend beleggingsgebied te vinden. Wie garandeert echter, de wet eenmaal tot stand gekomen, dat deze bevoegdheid niet in andere richting uitgroeit?

Het is de laatste maanden reeds eenige malen op het gebied der buitenlandse politiek waarschuwend naar voren gebracht en het geldt even zo goed hier, „dat men niet weet wie na Chamberlain komt”; en dan zou langs dit achterdeurtje op indirecte wijze weleens een stap gezet kunnen zijn op den weg, die later blijkt te leiden naar staats-socialisme. Het moge nu zijn, dat in de ontwikkelingstendens der samenleving veel voorkomt, dat aan staats-socialistische constructies doet denken, het kan toch nooit de bedoeling zijn om zoiets niet openlijk in te voeren.

Conclusie.

Het komt mij voor, dat bovenstaande beschouwingen tot de conclusie moeten leiden, dat aanneming van artikel III van het besproken wetsontwerp moet worden ontraden. Kwantitatief betekent het te weinig om zijn aanneming op dit moment voor de fondsen van groot nut te doen zijn. Bezien in het licht van de mogelijke verdere ontwikkeling geloof ik, dat invoering beter achterwege kan blijven.

Tenslotte bestaat bij aanneming ook nog het gevaar, dat van deze gewijzigde beleggingswet een ongewenste stimulans uitgaat op het bedrijfsleven, in dien zin, dat hierdoor bedrijven, die niet al te gemakkelijk door hen nodig geachte kapitaalsuitbreiding kunnen krijgen, eerder overgaan tot het uitgeven van een obligatielening, in het vertrouwen, dat „de Fondsen” die lening wel zullen opnemen³⁾. Voor het bedrijfsleven zelve lijkt mij elke prikkel, die leidt tot verzwarening van de vaste lasten en die daardoor den weerstand bij een dalende conjunctuur vermindert, ongewenst.

M. C.

³⁾ Gelet op het gemak waarmee enkele recente emissies van niet voor 100 pCt. „goede” bedrijven er „in” gegaan zijn, meen ik overigens de kans, dat deze situatie zich zal voordoen, voor het moment niet groot; tenzij dit de kans biedt een politiek blijkbaar gewenste, maar economisch bezien „ongezonde”, stimulering van zekere industrialisatiestrevingen haar financiering te doen vinden via „de Fondsen”. Dat daardoor de dekking van de opgenomen verplichtingen er kwalitatief niet op verbeteren zou, behoeft nauwelijks betoog.

DE RESULTATEN VAN DEN WONINGWET- BOUW EN DE LANDARBEIDERSWET TEN PLATTE LANDE.

De arbeiderswoonwijken in onze groote steden zijn een imponeerend getuigenis van de staatszorg voor de volkshuisvesting en worden met gerechte voldoening buitenlandsche vorstelijke bezoekers getoond.

Na 1916 en in steeds toenemend aantal tot 1935 zijn middels de woningwet door woningbouwverenigingen en gemeenten circa 160.000 woningen gebouwd, meerendeels van goede architectuur, indeeling, verzorging en bewoning. Deze moderne huizenbouw is mede van invloed geweest op de particuliere bouwnijverheid, welke woningen meerendeels goed zijn.

Ruim 85 pCt. van deze 160.000 woningen zijn te vinden in onze groote en kleine steden en circa 15 pCt. op het platteland.

Gerekend naar de verhouding in de bevolking zou de verdeeling wellicht 65 tegen 35 pCt. mogen zijn.

Ergo, het platteland is tot dusverre eenigszins karig bedeed met de bescherming en steun, die de Regeering vermag te geven aan woningverbetering. Niettemin zijn ook daar goede woningen noodzakelijk voor volksgezondheid, moraliteit en gezinsleven.

De veronderstelling, dat de plattelandsche bevolking met kleinere en minder goede woningen kan volstaan, dat de woning daar niet zoo'n belangrijke voorziening is, omdat men veelal in de buitenlucht is, is een der minder juiste inzichten van den stadsbewoner in het leven van den buitenman en zijn gezin.

Indien inderdaad de gezonde buitenlucht voldoende herstelde, hetgeen slechte woningen en gebrek aan goed drinkwater veroorzaken, waaraan is dan toe te schrijven, dat zoowel de kindersterfte op het platteland grooter is als de levensgrens lager ligt?

Niet door haar medische maar door haar hygiënische verzorging zijn steden gezonder woonplaatsen dan dorpen en daarin speelt de woning een groote rol.

De huisvesting op het land is — een aantal gemeenten niet te na gesproken — in de laatste 25 jaar verhoudingsgewijs weinig verbeterd en is in vele gemeenten achterlijk, om niet te zeggen, zeer onvoldoende. Het zijn vooral de kleine en kleinste gemeenten, die hierin tekort schieten en deze zijn er vele.

In 375 van de ruim 1000 gemeenten in ons land, bewoond door 1.2 miljoen menschen met 250.000 woningen, bleken bij de laatste volkstelling 44.000 woningen onvoldoende slaapruijme te bieden en 27.000 daarvan hadden slechts één slaapvertrek. In een goed geregelde huisvesting is noodig:

20 pCt. woningen met minder dan 3 slaapkamers	
60 " " " " " " " " " " " "	3 " "
20 " " " " " " " " " " " "	meer dan 3 " "

Het is aannemelijk, dat de Regeering middels de financieele paragrafen van de Woningwet op het platteland *niet* de goede resultaten bereikt, die zij in de steden heeft geoogst. Indien men overweegt, welk een zeer kleine jaarlijksche uitbreiding van het woningaantal de kleine en kleinste gemeenten hebben, dan ligt het voor de hand, dat men voor die voorziening niet de zware en langdurige onderhandelingen kan opzetten, die de woningwetbouw medebrenkt. Aangezien in die gemeenten het particuliere initiatief, de eigenbouwer, heel weinig doet, is men aangewezen op andere vormen van voorziening in de behoeften aan woningen en woonverbetering.

Een dezer vormen is de Landarbeiderswet van 1918, die de mogelijkheid opende om den man, die in landarbeid zijn grootste bron van inkomsten vindt, te helpen aan een „boerenplaatsje”: aan een woning met een „lapje grond” in huurkoop, op afbetaling.

Het aantal landarbeiders is ongeveer 600.000 mannen en vrouwen en met hun gezinnen vormen zij een beduidende volksgroep. Zij zijn in vele gevallen zeer slecht behuisd en het was en is de Regeering niet onverschillig, hoe de algemeene toestand van zoo'n

breede laag van de plattelandsche bevolking is.

De praktische regeling van de Landarbeiderswet is in het kort aldus:

De gegadigde landarbeider moet in het bezit zijn van 10 pCt. van de stichtingskosten en krijgt dan van de Regeering via het Gemeentebestuur een leening voor de resteerende 90 pCt. Het Rijk fungeert als bankier en de gemeente als borg. De landarbeider betaalt een zekere rente en een aflossing, zoodanig, dat hij na 33 jaar onbelast eigenaar is.

De totale stichtingskosten waren in de eerste jaren, te wijten aan hooge bouw- en grondprijzen, circa f 4000 en zullen thans circa f 3000 bedragen (voor kleistreken). Een plaatsje bestaat uit huis, schuur en lapje grond van 4—600 m².

Rekent men voor rente, aflossing, onderhoud, belasting en diversen ongeveer een jaarlijksch bedrag ad 7 pCt. van de hoofdsom, dan heeft de eigenaar f 280 of f 200 te betalen per jaar.

Een belasting van f 4 of f 5.60 per week voor een dergelijk plaatsje ligt boven de draagkracht van de overgrote meerderheid der landarbeiders, hun budget, gewoonlijk f 600 à f 850 en in sommige provincies of bijzondere gevallen hooger en gaande tot f 1000 per jaar, laat niet toe dit bedrag uit te geven en zij kan de verplichting niet op zich nemen 30—33 jaar lang het bedrag van de annuïteit te betalen.

Het komt mij voor, dat hierin de reden te zoeken is, dat in twintig jaar slechts 5000 plaatsjes zijn uitgegeven en er groote achterstand is in de jaarlijksche betaling van het hypothecair verplichte bedrag.

Had men, toen de tijdsomstandigheden daartoe reden gaven, het rentetype verlaagd, waar noodig de plaatsjes een hertaxering gegeven, kortom den menschen de reddende hand toegestoken in het algemeen belang en uit overwegingen van zakelijke billijkheid, van noodzakelijke regeling, dan ware wellicht deze betalingsachterstand voorkomen; en ook wat daaraan vastzit, voorafging en daaruit volgt.

Deze landarbeiderswet, waarvan de strekking goed is, verdient herziening en zoodanige aanpassing aan de betaalkracht van de plattelandsche bevolking, dat zij praktische toepassing kan vinden.

Naast bouwen middels de financieele bepalingen van de Woningwet en met de Landarbeiderswet heeft de Regeering in de laatste jaren verschillende wegen geopend om tot woningbouw en woningverbetering te komen op het platteland. De meeste stuiten nog af op de geringe financieele draagkracht van den man, dien het aangaat, den plattelandschen arbeider, en wiens loon in de huidige omstandigheden in het algemeen niet verhoogd kan worden.

Niettemin zijn zij zoovele bewijzen van de aandacht der Regeering voor de woningtoestanden en de erkenning, dat maatregelen noodig zijn. Dit doet — op grond van de ervaring — vertrouwen, dat tenslotte ook het platteland in zijn huisvesting er komen zal. Beide partijen in dit gemeenschappelijk belang zullen elkander moeten vinden, de eene door een grooter gedeelte van haar inkomen aan de woninghuur te gaan besteden, de andere door lichtere voorwaarden van credietverstrekking.

Tenslotte is het verre van buitengesloten, dat de particuliere bouwnijverheid ook op het platteland aan den gang gaat, nadat de Regeering daar den woningbouw op gang heeft gebracht. Ook hier kan het voorbeeld trekken.

Het kan hetzelfde zijn, wie de woningen bouwt. Nationaal belang is, dat voorzien wordt, binnen redelijken termijn, in de door de Regeering noodig geachte verbetering van den woningtoestand ten platte lande en dat zulks geschiedt met inachtneming van de gebruiken en de traditie der dorpelijke bevolking, d.w.z. dat „Huis en Erf” in Eigendom of in pacht volgens de pachtwet mogelijk worde voor de van oudsher ten platte lande gevestigde families en dat voor de overige gezinnen, industrie-arbeiders en tijdelijk woonachtigen, een behoorlijk huis in huur te krijgen is.

En de noodige financiën? Alweer vadertje Staat? Waarom niet, hij heeft in deze in de steden een bijzonder goeden staat van dienst. Vadertje Staat, dat zijn wij allen tezamen, als één volk in verantwoordelijkheid voor elkaar.

Millioenen werkloze Guldens en honderdduizenden werkloze mannen zijn ons duur en zielig bezit, reeds verscheidene jaren.

Men zoekt werkobjecten, welnu, kan woningvoorziening op het platteland hierin niet voorzien? Aan een woning zit vast ongeveer 70 pCt. inheemsch werkloon, verwerkt in vele vakken, ook buiten het bouwvak. De bouw van één arbeiderswoning geeft 8 maanden werk aan één bouwvakarbeider en aan één arbeider in andere vakken, en deze zijn vele, zoowel van handarbeid als van intellectueelen aard. In dit object kunnen gedurende jaren velen werk vinden.

Waarschijnlijk geven deze woningen — evenals de woningwetwoningen in de steden — een klein rendement aan Guldens, maar een groot rendement aan lichamelijke en geestelijke volkskracht en aan bevrediging van billijkheidsgevoel. Eveneens besparing aan steungeld.

Degene, die het werkloze geld liever in de safe houdt om het beschikbaar te hebben in gunstiger tijden voor handel en industrie, dan het thans — gedeeltelijk — te gebruiken voor doeleinden, als hierboven bedoeld, loopt groote kans zich mis te rekenen.

J. M. C. KOERT.

COÖPERATIE IN DENEMARKE, DE MODELBOERDERIJ VAN EUROPA.

In de E.-S.B. van 16 November jl. is een merkwaardige beschouwing opgenomen van de hand van Dr. P. G. Knibbe, den secretaris van de Leidse K. v. K., waarvan de strekking is, dat, al moge dan „Denemarken in zeker opzicht zijn te beschouwen als een grote modelboerderij op coöperatieve grondslag”, de vraag „of de coöperatie aldaar niet de ruïnering van de boerenstand met zich zal medebrengen” bevestigend dient te worden beantwoord.

Wij achten het gewenst op deze belangrijke vraag iets dieper in te gaan en enkele feiten te memoreren, waardoor de vergelijking Denemarken—Nederland in een enigszins ander licht wordt geplaatst.

Inderdaad vormen boter, bacon en eieren de hoofdproducten van de Deense landbouw en nemen de consumptiemelk, de kaas, de gecondenseerde melk, de melkpoeder en de caseïne een veel kleinere plaats in dan in ons land het geval is. Voordat wij een poging zullen doen dit merkwaardig verschil te verklaren, loont het de moeite. even erop te wijzen, welke positie de Deense boter, het Deense bacon en de Deense eieren op de wereldmarkt innemen.

a. Boter. De boterproductie in Denemarken is belangrijk groter dan die in ons land. Dit is enerzijds een gevolg van het feit, dat in Denemarken de melkproductie groter is dan die in Nederland, anderzijds van de omstandigheid dat in Denemarken een veel groter percentage van de geproduceerde melk tot boter wordt verwerkt dan in ons land. Aangezien het binnenlands verbruik van boter in Denemarken veel geringer is dan in Nederland, is het verklaarbaar dat de boteruitvoer van Denemarken die van Nederland zeer belangrijk overtreft. In de jaren 1927 t/m. 1929 bedroeg de jaarlijkse boteruitvoer van Denemarken 150 miljoen kg, die van Nederland ruim 47 miljoen kg; in 1936/37 respectievelijk 150 miljoen kg en 60 miljoen kg.

Van belang, bij de vraag of van een modelboerderij kan worden gesproken, is nu de positie, welke de Deense boter naast de andere soorten boter op de wereldmarkt inneemt. Gezien de omstandigheid, dat Groot-Brittannië een zeer groot deel (in 1928/30: 63.8 pCt., in 1936/37: 82 pCt.) tot zich trekt van alle boter, welke door de verschillende boteruitvoerende gebieden in het internationaal verkeer wordt ge-

bracht, kan dus tot op zekere hoogte de Engelse markt worden beschouwd als de wereldmarkt. Vraagt men zich nu af, welke prijzen de Deense, Nederlandse en andere boter op de Engelse markt opbrengen, dan kan het antwoord niet anders dan zeer gunstig luiden voor de Denen. Immers, hoever men ook in de geschiedenis teruggaat, steeds behaalden de Denen de hoogste prijzen. Het is bekend, dat, hoewel er op deze markt driemaal zoveel Deense boter als Nederlandse boter werd aangeboden, gedurende de laatste jaren de prijzen van de Deense boter op de Engelse markt die van de Nederlandse boter zeer aanzienlijk overtroffen, een gevolg van de bijzondere positie, welke de Deense boter op die markt inneemt.

b. Bacon en eieren. De positie, zowel kwantitatief als kwalitatief, van het Deense bacon en van de Deense eieren op de Engelse markt is niet minder krachtig. Weliswaar is de uitvoer van bacon, althans van niet-Britse oorsprong, in Groot-Brittannië gelimiteerd, zodat de prijsverhoudingen hierdoor zijn beïnvloed, echter iedere insider in Nederland weet, hoezeer de Denen voor het bacon een betere reputatie hebben weten op te bouwen dan dit de Nederlandse baconexporteurs mogelijk is geweest. Men weet, dat de kwaliteit van het Deense bacon, althans afgezien van de laatste jaren, gedurende welke door de Nederlandse Veehouderij Centrale heel wat op dit gebied is bereikt, dat van het Nederlandse bacon steeds heeft overtroffen. En iedere insider weet, dat de reputatie van het Deense ei op de Britse markt evenzeer slechts valt te prijzen.

De vraag is gemotiveerd, waaraan de hierboven zeer beknopt aangegeven economische superioriteit van Denemarken moet worden toegeschreven. De omvang van dit artikel maakt het ten eenemal ondoenlijk hierop een bevredigend antwoord te geven en wij bepalen ons dan ook tot enkele opmerkingen.

Zowel voor boter als voor bacon en eieren staat het voor ons vast, dat de benijdenswaardige marktpositie van deze Deense producten vooral een gevolg is van twee factoren, nl. een betere kwaliteit en een geregelde levering. Hierop is de geweldige reputatie van de Deense boter, het Deense bacon en de Deense eieren gebaseerd. Opgemerkt worde terloops, dat in Denemarken de melk tot boter verwerkt wordt op een zodanige wijze, dat de verwerkingskosten ongeveer de helft bedragen van die in ons land.

Wij komen hier bij de invloed van de coöperatie en wij zijn ervan overtuigd, dat deze invloed dikwijls geheel verkeerd wordt beoordeeld.

Inderdaad heeft de coöperatie in Denemarken een geweldige betekenis. Ongeveer 90 pCt. van de geproduceerde melk wordt coöperatief verwerkt; ongeveer de helft van de uitgevoerde Deense boter wordt door coöperatieve verkooporganisaties verkocht; ongeveer 86 pCt. van alle bacon wordt in coöperatieve slachterijen gefabriceerd; ongeveer een vierde van de geëxporteerde eieren wordt door coöperatieve organisaties verkocht.

De invloed van de coöperatie op de prijsvorming van de landbouw- en zuivelproducten is zeer groot. In de eerste plaats blijkt die bij de productie, in de tweede plaats bij de afzet.

Wat de productie betreft, spreekt deze invloed wel heel sterk bij de boter en bij het bacon. Het is namelijk niet juist, dat, tengevolge van de onderlinge concurrentie der particuliere producenten, de kwaliteit steeds voldoende wordt verbeterd; de geschiedenis heeft dit, ook in ons land, duidelijk bewezen. De systematische kwaliteitskeuringen en de talloze technische proefnemingen, door de coöperatie verricht en onmiddellijk openbaar gemaakt, de technische voorlichting in de vakbladen, de opleiding van het personeel, de uitbetaling van de grondstof, de melk, naar kwaliteit, de verbetering van de veestapel door middel van de vooral door de coöperatie opgerichte gezondheidsdiensten voor het vee, dit zijn factoren waarvan iedere

deskundige weet, dat de boeren de coöperatie hiervoor niet genoeg erkentelijk kunnen zijn. Voegt men hierbij de verheffing van het peil der betrokkenen op intellectueel zowel als op zedelijk gebied, waarin de coöperatie een zeer aanzienlijk deel heeft gehad, dan moet men erkennen, dat de zuivelcoöperatie voor de boeren van grote waarde was en is. En niet anders is het ten aanzien van de bacon. Wie nauwkeurig en onbevooroordeeld onderzoekt, wat de Deense coöperatieve exportslachterijen hebben gedaan ter verbetering van de kwaliteit van het bacon en wie op dezelfde wijze analyseert, wat de varkenshandelaar, tengevolge van de onderlinge concurrentie, op dit gebied in Nederland heeft gedaan of juist gezegd niet heeft gedaan, onderstreept de opmerking van Dr. Knibbe: „Men moet met bewondering vervuld worden, als men ziet wat de Deense boeren door coöperatie hebben weten te bereiken”.

En wat de afzet betreft, kan worden vastgesteld, dat juist de coöperatieve verkoopverenigingen, onverschillig of zij zich bezig houden met boter, bacon of eieren, prachtig werk hebben gedaan. Men stare zich niet blind op de aanvechtbare leuze, die vroeger opgeld deed, dat deze coöperaties „de handel uitschakelen”, maar men bedenke, dat deze coöperaties ernaar streven, veel meer systematisch de afzet te verzorgen dan dit door de particuliere exporteurs mogelijk is. Men herinnere zich de export van de Nederlandse boter gedurende het jaar 1932, dat gekenmerkt is door een tijdelijke, bijna volkomen, verwaarlozing van de Engelse markt. Afgezien van één enkele grote particuliere exportfirma waren het de coöperatieve zuivelexportverenigingen, die, met opoffering van grote bedragen, de Engelse relaties aanhielden; de talloze kleinere exporteurs verlieten de Engelse markt, zodra de andere markten (tijdelijk) voordeliger waren. Men onderzoekte verder de invloed van de afzetcoöperaties op de kwaliteit van de producten en men bestudere eens, hoe, jaren geleden, de reputatie van de Nederlandse boter op de Engelse markt volkomen vernield is geweest, doordat de onderlinge concurrentie der particuliere exporteurs leidde tot knoeierijen, welke men zich thans moeilijk meer kan voorstellen. De geschiedenis van de export van Nederlandse boter vertoont zeer donkere bladzijden. En wij wijzen op de invloed van de afzetcoöperaties op de productie, bijv. op die van eieren. Het is toch nu wel algemeen bekend, wat bijv. de beroemde Roermondse eierencoöperatie, de C.R.E. heeft bereikt ten aanzien van de verdeling van de eierenproductie over de seizoenen. Het is praktisch onmogelijk, dat de particuliere handelaar in dit opzicht dezelfde resultaten bereikt.

Laten wij nu eens nagaan, hoe nu eigenlijk de verhouding is, welke bestaat tussen den coöperatieven en den particulieren zuivelproducent en tussen den coöperatieven en den particulieren zuivelexporteur.

Allereerst de concurrentie van de coöperatie en den particulieren producent. Indien het juist zou zijn, dat de trage coöperatie wel succes zou kunnen hebben bij de productie van een uniform artikel als boter, maar dat de particuliere ondernemer van nature veel meer geschikt zou zijn voor de productie van een veel minder uniform artikel als kaas, zou men dan mogen aannemen, dat in een bepaald gebied alleen boter zou worden gemaakt en geen kaas, omdat de betrokkenen zo coöperatief gevoelen? Het komt ons voor, dat men in dat geval teveel aan psychologische en te weinig aan economische factoren zou toeschrijven en wij zijn ervan overtuigd, dat in dat geval de kaas wel degelijk zou worden gemaakt en wel door den particulieren ondernemer, terwijl de boter zou worden gemaakt in coöperatieve fabrieken. Er zou in dat geval een natuurlijke arbeidsverdeling ontstaan en indien de opbrengst bij verwerking van melk tot kaas groter zou blijken te zijn, dan die van de melk, welke tot boter werd verwerkt, welnu, dan zou, uitgaande van bovenbedoelde praemisse, de particuliere kaasproductie een groter betekenis blijken te hebben dan de coöperatieve

boterproductie. En zou men van een dreigende ramp mogen spreken, indien zou blijken, dat de opbrengst van de melk bij verwerking tot boter groter zou zijn dan bij verwerking van de melk tot kaas, als gevolg waarvan de coöperatieve een veel groter betekenis zou krijgen dan de particuliere productie? En zou men dan mogen concluderen, dat de coöperatie, die de particuliere ondernemer geen kans laat, voor het land een groot gevaar vormt?

Niet anders is het ten aanzien van de export van landbouwproducten door coöperatieve en particuliere exporteurs. Indien het juist zou zijn, dat de trage coöperatie natuurlijk slechts succes kan hebben op die markten, die dicht bij de deur liggen of die erg gemakkelijk te bewerken zijn, welnu, dan zou wel blijken, dat er een arbeidsverdeling zou ontstaan, welke tot gevolg zou hebben, dat de coöperatieve exportverenigingen de gemakkelijk te bewerken markten voor haar rekening zouden nemen, terwijl de particuliere exporteurs de moeilijker afzetgebieden zouden verzorgen.

Nu is het afzetgebied voor boter, bacon en eieren zeer veel minder groot dan door verschillende schrijvers wordt aangenomen. Wij wezen reeds op het feit, dat Groot-Brittannië meer dan 80 pCt. tot zich trekt van alle boter, die in het internationaal verkeer wordt gebracht, waaraan kan worden toegevoegd, dat Duitsland een goede tweede kan worden genoemd, indien men ziet naar de overige boterinvoerende gebieden. Maar Duitsland heeft de invoer gecontingenteerd en soms zelfs wordt dit contingent niet eens gebruikt, wegens betalingsmoeilijkheden. Is het nu niet te dwaas, dat de coöperatie verweten wordt, dat een veel te groot deel van de door Denemarken uitgevoerde boter naar de Engelse markt wordt geëxporteerd?

Wij zijn van mening, dat er wel een behoorlijk antwoord mogelijk is op de vraag, waarom in Denemarken veel minder kaas wordt gemaakt dan in ons land en bepalen ons tot het volgende.

Nederlandse kaas heeft sedert eeuwen een wereldreputatie genoten. In verschillende streken van ons land was — en is nog — de kaasbereiding hoofdzaak, de boterbereiding van geringe betekenis. Toen men b.v. in Friesland, waar aanvankelijk de boterbereiding hoofdzaak was en de kaasbereiding bijzaak, ertoe overging méér kaas te maken, werd deze kaas bereid in de verschijningsvorm van de beroemde Noord- en Zuid-Hollandse Edammer- en Goudakaas. Toen men in Denemarken met de kaasbereiding begon, werd ook aan de Deense kaas de vorm en het uiterlijk gegeven van de Hollandse Edammer- en Goudakaas. De Deense kaas wordt thans nog overwegend als namaak-Hollandse kaas geëxporteerd. De opbrengst van de Deense kaas bleef dus steeds ten achter bij die van de Nederlandse kaas, wat dus betekent dat in Denemarken de animo om een deel van de melk voor de kaasbereiding te reserveren, klein bleef.

Hierbij komt, dat de Deense boer voor een groot deel zijn enorme *bacon*industrie heeft opgebouwd op de afgeroomde melk, welke door de fabrieken werd geretourneerd en waarmee de varkens werden gevoerd. Weliswaar houdt men in ons land in verschillende streken ook veel varkens, echter werd slechts een klein gedeelte hiervan verwerkt tot „bacon”, terwijl het grootste deel van deze dieren als zware varkens wordt verkocht. Nu schijnt het wel vast te staan, dat men voor de *bacon*industrie bij voorkeur varkens neemt, welke met afgeroomde melk zijn gevoed. Het is dan ook verklaarbaar, dat, terwijl in b.v. Zuid-Holland de zware varkensmesterij algemeen is, de meeste *bacon*varkens in ons land worden gehouden in Drente, Gelderland, Overijssel, Brabant en Limburg, in de gebieden dus, waar verreweg de meeste melk wordt verwerkt tot boter en waar zeer weinig kaas en gecondenseerde melk worden gemaakt.

GEWENSCHTE VERANDERINGEN IN HET VERZEKERINGSWEZEN.

In het nummer van E.-S.B. van 9 November j.l. geeft de heer Van Hoorn „eenige noodzakelijke bouwstenen bij ieder oordeel over fondsvorming”.

Volkomen juist worden enkele fundamentele waarheden naar voren gebracht in den vorm van een vijftal stellingen en het is goed, dat dit geschiedt, omdat in een debat, waar de meeningen sterk tegen elkander indruischen, zoo dikwijls de fundamentele kwesties vergeten worden en de verschillen dikwijls zich op uiterlijke, technische detailpunten toespitsen.

De vierde stelling luidde: „Dat toekomstige verzorging van ouden van dagen (of in het algemeen: toekomstig genot van bespaard geld) alleen kan geschieden uit de opbrengst van goederen en diensten in dien toekomstigen tijd, is een vanzelfsprekende waarheid, die geldt voor *ieder* vorm van sparen en verzekeren. Of Rijkspostspaarbank of particuliere spaarbank, Staatsverzekering of particuliere verzekering hiervoor zorgt, kan voor de werking van deze eenvoudige waarheid uiteraard niets geen verschil maken.”

Dat wil dus zeggen, dat in het heden de toekomst wordt opgebouwd, zoowel bij het stelsel van fondsvorming als bij het omslagstelsel. De uitkeeringen zullen steeds moeten opgebracht worden uit het in ons land verkregen productief kapitaal op het tijdstip der uitkeeringen. Zijn de besparingen belegd op verkeerde wijze, zoodat ze niet medehelpen om de welvaart op het verlangde peil te brengen, dan kunnen de uitkeeringen niet geschieden. Zijn de besparingen wel op productieve wijze belegd, dan zullen in beide stelsels de uitkeeringen zonder moeilijkheden geschieden. Uit dit alles volgt, dat de wijze, waarop onze besparingen belegd worden, belangrijker is, dan het stelsel zelve.

Moet er dus een keuze tusschen een der beide stelsels gedaan worden, dan stelt de vraag zich aldus: Welk stelsel biedt de meeste waarborgen voor onze welvaart? Het is geen zuiver technische keuze, maar zuiver een kwestie van welvaartspolitiek.

In zijn prae-advies in de laatste vergadering der Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek wees mr. Van Leeuwen er m.i. terecht op, dat vooruitgang in onze maatschappij slechts gebracht kan worden met behulp van kapitaal, dat risicodragend is. Hij wijst er verder op, dat de institutioneele belegger jaarlijks minstens 350 miljoen te beleggen krijgt van onze jaarlijksche besparing van 400 à 750 miljoen. Een dergelijke belegger mag in het huidige stelsel slechts weinig risico nemen en het gevolg is, dat een te groot deel onzer maatschappelijke besparing in inactieve handen komt en te weinig bij degenen, die risico willen en mogen aanvaarden. De financiële gevolgen voor onze welvaart behoeven niet duidelijker naar voren gebracht te worden en het is moeilijk te weerspreken, dat het steeds verminderen van ons risicodragend kapitaal op onze toekomstige welvaart funeste gevolgen zal hebben.

De gevolgen dezer verminderde welvaart kunnen tweërlei zijn. Of de gewenschte uitkeeringen kunnen niet meer geschieden zonder een ondragelijken druk op het komend geslacht te leggen, of het remedie wordt in de geldzijde gevonden en alle uitkeeringen geschieden in den gewenschten, uiterlijken vorm, maar werpen een volkomen ander economisch nut af. Een verzekering b.v. in de negentiger jaren gesloten voor een uitkeering ineens, welke b.v. in 1919 was komen te vervallen, zal veel minder economisch nut afwerpen dan de verkrijger oorspronkelijk gedacht heeft. Omgekeerd zal een dergelijke verzekering in de twintiger jaren gesloten en in 1934 tot uitkeering gekomen een veel grooter nut afwerpen dan men dacht.

Hoe zijn nu alle bovengeschetste nadeelen te voorkomen of in ieder geval te verminderen? Steeds wordt er gesproken van den institutioneele belegger, alsof de positie van alle institutioneele beleggers dezelfde is. Deze belegger bestaat uit twee groote rubrieken.

Ten eerste de overheid, ten tweede het particuliere fonds. De waarborg bij de eerste berust op het geheele volksvermogen, dat is de eenige bron, waaruit toekomstige uitkeeringen betaald kunnen worden. De geheele fondsvorming met haar astronomische getallen is slechts een sluier, waarachter deze fundamentele waarheid verborgen wordt. De huidige fondsvorming legt een improductieven druk op onze toekomstige welvaart en zal in een niet te verre toekomst zelfs gebrek aan beleggingsobjecten tengevolge hebben. Hoe eerder wij dit stelsel dus verlaten, hoe beter.

Anders staat het met de particuliere fondsen. De waarborg daarvan is altijd gelegen in het fonds zelve. Fondsvorming in haar volle consequentie zal dus nimmer ontbeerd kunnen worden en bij het huidige stelsel van uitkeeringen, in geld uitgedrukt, kan het niet anders. Groote risico's kunnen dergelijke fondsen nimmer nemen en het grootste gedeelte hunner wiskundige reserven zullen dan ook in vaste rentedragende beleggingen gestoken moeten worden, *ongeacht* de gevolgen voor onze toekomstige welvaart.

Wil dit dus zeggen, dat voor den particulieren institutioneele belegger geen verandering van systeem mogelijk en gewenscht is? Allerminst. Een groot bezwaar van ons huidig verzekeringswezen is, zooals reeds hierboven gezegd, dat het zich totaal niet aanpast aan de veranderde geldswaarde. Men verzekert geldsommen en geen economische waarden.

Gezocht zal dus moeten worden naar een verzekeringssysteem, dat meer rekening houdt met het economische belang. De eenvoudigste vorm daarvan kan gevonden worden in het tegenwoordig in ons land bekende systeem van „units”. Men kan zich dan verzekeren voor uitkeering van de waarde of de uitkeering van het rendement op een percentage van een bepaalde unit. Zijn deze risico's in voldoende mate verdeeld, dan zullen uitkeeringen een grof beeld geven van de welvaartsveranderingen.

Een groot nadeel kleeft echter aan dezen vorm en dat is de duizenderlei vorm, welke dergelijke „units” kunnen aannemen. En iedere vorm geeft andere uitkeeringen. Den kleinen verzekeringssnemer — en dat is de groote massa — ontbreekt dan een onafhankelijke norm, bij welke „unit” hij zich zal aansluiten.

Gezocht moet worden naar een onafhankelijken index. Slechts met zulk een onafhankelijken index zal het stelsel eenige mogelijkheid hebben.

De verzekerde heeft belang bij de koopkracht van den particulieren verbruiker. Het indexcijfer zal dus moeten rusten op de kosten van levensonderhoud in ons land. Bij den huidige stand van de statistiek is het in het geheel geen onmogelijke taak zulk een eenigszins betrouwbaren index samen te stellen.

Voor den verzekerde is het groote voordeel gelegen in het feit, dat zijn uitkeering beslist voldoet aan de verwachtingen, welke hij daaraan stelt. Een eventueele termijnpremie zal dus ook aan de veranderingen van dit indexcijfer moeten voldoen. Voor een groot deel der verzekerden zal dit eerder een voordeel dan een nadeel blijken te zijn.

Nu de verzekeringsmaatschappijen zelve. Haar beleggingspolitiek tegenover deze indexverzekeringen, zal zich moeten baseeren niet op het renteprobleem, maar op dit indexcijfer. Een onmogelijke taak is dit niet. In de laatste 20 jaren hebben ze meegemaakt, dat de rentevoet van 6 pCt. op 3 pCt. gedaald is en deze aanpassing is geschied zonder ongelukken door de groote innerlijke kracht dezer instellingen.

Een voordeel is, dat verandering in verzekeringsstelsel slechts geleidelijk zal kunnen plaats vinden, zoodat ook daarin ondervinding kan verkregen worden.

Een dergelijke fundamentele verandering van ons verzekeringswezen is diep ingrijpend en toch zal in deze richting gezocht moeten worden. Ook het particuliere verzekeringswezen rust ten leste op onze toekomstige welvaart en deze welvaart kan slechts door een dergelijke verandering giend worden.

F. W. L. DE BEAUFORT.

NIEUWE ECONOMISCHE VORMEN EN WAARDEN BIJ DE ONTWIKKELING VAN HET AARDOLIEBEDRIJF.

Geen werk, dat ons de zelfvernietiging van het oude, abstracte liberalisme met een zoo aangrijpende concreetheid voor oogen stelt, als dit monumentale tweede deel van de „Geschiedenis der Koninklijke” door professor Gerretson.¹⁾ Geen werk ook, dat zoo duidelijk doet zien, hoe revolutionair de werkelijkheid kan zijn, zonder méér aan te tasten, dan wat in zichzelf vermolmd is geraakt. Het *predikt* niet, het doet de *feiten* spreken.

Geweldig is het landschap, dat zich, al lezende, voor onze oogen ontrolt. Wij zien, hoe de omstandigheden den mensch, maar ook hoe, op zijn beurt, de mensch de omstandigheden overmeestert; hoe, bij het ontstaan van de aardolienijverheid in Amerika, de niet te temmen productie de ongeorganiseerde producenten verslindt; niet omdat de wereld aan zóóveel aardolie geen behoefte heeft, maar uitsluitend omdat productie, vervoer en vertier niet op elkaar zijn ingesteld. „De eerste crisis begon reeds in 1861, nauwelijks twee jaren na Drake's succes, bij het aanboren van de eerste spuiters; in enkele dagen viel de prijs van \$ 20 tot enkele centen per vat. Te midden van dien oliezondvloed zaten de geruïneerde gelukskinderen als Job op den mesthoop. De „ogre Overproduction” had zijn intrede in de boorterreinen gedaan. „Overproductie”? Toch niet in dien, eigenlijken, zin, dat het aanbod de vraag overtrof! De huismarkt nam, bij de verminderde opbrengst der walvischvangst, de nieuwe lampolie zoo grif af als de stokerijen maar leveren konden; de uitvoer overzee was reeds begonnen; de wereldmarkt lag open. De ware oorzaak der misère lag niet in overproductie, maar in het gebrek aan vervoer.” (Blz. 3/4.) „De crisis van 1861 was door ettelijke andere gevolgd; elke nieuwe „stroke” beteekende een „boom” eerst, een „crisis” later; de aardolieprijzen deinden als oceaangolven na een orkaan; steeds duidelijker werd, dat de uitkomst der raffinaderijen afhankelijk was van factoren, waarover zij zeggenschap misten. Wat baatte het Rockefeller al, of hij beproefde, door verbetering der fabricage zijn bedrijf zoo loonend mogelijk te maken, wanneer door de anarchie op de boorterreinen een periodieke overproductie telkens weer zijn fabricagewinst in een verlies dreigde om te zetten? „Profitable stability” van het bedrijf was zijn ideaal; doch dit was slechts te vervullen door het scheppen van een redelijk evenwicht tusschen aardolieproductie en lampolieconsumptie: De *crux* lag niet in een te overvloedige, maar in een te ongeregelde productie. Hoe dit evenwicht te vinden? Een directe beheersching van de productie scheen onbereikbaar.” (Blz. 5.) Ze was onbereikbaar en blééf onbereikbaar. Maar Rockefeller nam de ordening van vervoer en afzet ter hand en schiep zich daardoor de macht, de producenten tot een zich richten naar de door hem getrokken lijnen te dwingen. „Is het wonder”, aldus Gerretson, „dat . . . juist (in Amerika), in deze speelweide van het uiterste economisch individualisme, het eerst en het scherpst een reactie intreedt naar een gebondener huishouding, tot het andere uiterste, het monopolie, weer is benaderd of bereikt?” (Blz. 2.)

Het dramatisch, doch tevens o zoo nuchter vertelde verhaal, waarvan wij hierboven de elementen hebben aangegeven, is in Gerretson's werk slechts een voorspel. Maar de geschiedenis van de Koninklijke, de lotgevallen, waaraan zij is onderworpen geweest, zouden volkomen verschillend geweest zijn, zoo het ontstaan der Standard Oil niet was voorafgegaan.

In het eerste deel van de „Geschiedenis der Koninklijke”²⁾ is het milieu geschetst, waarin de

geringe aanvangen der Koninklijke een plaats konden vinden, alsmede die aanvangen zelf, totdat de jonge plant, als *prima inter pares*, haar wortels in den Nederlandsch-Indischen bodem stevig en diep, had verankerd. In het tweede deel ziet men haar, onder den impuls voornamelijk van Sir Henry Deterding, uitgroeien tot een lichaam, dat zijn invloedssfeer uitstrekt over geheel Azië en Europa. Dit in afwachting van het derde deel, dat zal laten zien, hoe zich de Koninklijke ontwikkelt tot een *wereldmaatschappij* in den eigenlijken zin van het woord.

* * *

Het is hier de plaats niet, om den geschetsten ontwikkelingsgang, waarbij de opkomst van de Russische concurrentie een kapitale rol heeft gespeeld, kort na te vertellen. Wel mag de aandacht gevestigd worden op de kenschetsende omstandigheid, dat juist het den boventoon krijgen van het commercieele element de Koninklijke — evenals destijds de Standard — haar groote vlucht heeft doen nemen. Zoo was dan, inderdaad, aan het roer der onderneming een koopman noodig. „Deterding nu was en is, door aanleg en opleiding, een koopman in hart en nieren. . . : het is vooral aan zijn scherpen koopmansblik te danken, dat hij, reeds in de eerste jaren, in staat is geweest, de combinatie tot stand te brengen, die aan de Koninklijke een plaats onder de wereldbedrijven geschonken heeft.” (Blz. 179.) „Men heeft Deterding, als anderen Rockefeller, een monopolist gescholden. Ten onrechte. Juist op dit stuk is hij een eigen man. Hij is vrijhandelaar geboren en getogen; wij allen van den Hollandschen waterkant hebben dat in ons bloed en hij, kind van een zeekapitein, kind van Amsterdam, kind van zijn tijd, was, in dit opzicht, driedubbel eindelijk belast. Zijn opleiding heeft, dien aanleg vormend, hem slechts gemaakt waartoe hij was voorbeschikt; terwijl Rockefeller de dingen bezag met het oog en uit het standpunt van den fabrikant, heeft Deterding de vraagstukken, waarvoor hij zich als leider der Koninklijke gesteld zag, altijd benaderd en opgelost met de mentaliteit van een vrijhandelsgezind koopman. Aan die overtuiging der jeugd is hij levenslang trouw gebleven; naarmate zijn jaren klommen, is zij dieper bij hem geworteld: dat een monopolie uit den booze, dat de uitschakeling van mededinging de dood in den pot van den aardoliehandel zijn zou, wie in zijn omgeving heeft het hem niet met hartstochtelijken ernst hooren uitspreken? En evenwel is hij de leider van een wereldbedrijf, welks stelsel van „beheerschten handel” met de orthodoxe vrijhandelsleer, zacht gezegd, niet al te best vereenigbaar schijnt. Hier ligt voor hen, wier denken zich beweegt in de categorieën der traditioneele economie, een tegenstelling, waarvan de oplossing der verklaring inhoudt van de, ook zedelijke, beteekenis, die het mede door de Koninklijke geschapen nieuwe bedrijfstype voor de wereldhuishouding bezit.” (Blz. 181.)

„Wie Deterding's brieven uit den tijd van de oprichting der „Asiatic” doorleest, wordt getroffen door het telkens aandringen op een „behoorlijken”, een „fatsoenlijken”, een „decenten” prijs, in welken men aanstonds een broertje herkent van het „behoorlijk” loon, dat omstreeks dien tijd een rol gaat spelen in de sociaal-economische literatuur. Positief nog weinig omlijnd, heeft het begrip aanvankelijk vooral een negatieve beteekenis als reactie tegen de destijds nog vrijwel onbestreden opvatting van den economisch-juisten prijs als de prijs waarvoor geleverd worden kan en ook feitelijk geleverd wordt. Doch juist in het aardoliebedrijf, met zijn aanvankelijk catastrophale fluctuaties van de productie, had men de waarheid, dat er soms geleverd kan worden tot prijzen zoo laag, dat zij voeren tot vernietiging van het productiekapitaal en daarmee van het geheele bedrijf, zóó hardhandig aan den lijve ervaren, dat de besten het geloof aan de juistheid van de leer hadden verloren.

¹⁾ Geschiedenis der „Koninklijke” door Dr. C. Gerretson. Tweede Deel. Uitgegeven te Utrecht bij N.V. A. Oosthoek's Uitg. Mij. 1937.

²⁾ Besproken in E.-S.B. van 10 Mei 1933.

Een vroege reactie was Rockefeller's poging tot vereniging der producenten, met het doel, een behoorlijken, in den zin van een voor den ondernemer loonnenden, prijs te handhaven. Dat zulk een prijs nooit beneden den kostprijs mocht liggen, maar althans de instandhouding en uitbreiding van het productie-kapitaal moest mogelijk maken, was reeds destijds een *communis opinio*; maar welk beginsel, bij het wegvallen van de vrije mededinging, de grenzen van de behoorlijke winst zou reguleeren, was een open vraag. En men bleef aanvankelijk, uitgaande van de overgeleverde tegenstelling van de belangen van verbruiker en voortbrenger, in het grooter voordeel voor den producent een overeenkomstig nadeel voor den consument zien. Eerst zeer langzaam heeft zich op verschillende wijzen het inzicht baan gebroken, dat de laagste prijs niet noodzakelijkerwijze het voordeel van den consument behoeft te zijn, doch dat zelfs een zeer loonnende, mits gelijkmatige, prijs een gemeenschappelijk belang van producent en consument kan en op den duur móét zijn. Bij Deterding is dit inzicht het gevolg geweest van zijn ervaring in den strijd tegen de „Standard” in de eerste jaren na 1900.” (Blz. 186/87.) Deterdings leuze was, in dien strijd: „Overal ter wereld, in onderling overleg, gelijkmatige maar behoorlijke prijzen.” Wel lag in deze leuze, zegt schrijver, „oorspronkelijk niets, dat op een „beginsel” geleek: het was slechts een strijdleuze tegen de „Standard”. Niettemin heeft het aanheffen van die leuze belangrijke gevolgen gehad: nu de „Standard” overal ter wereld rekening houden móest met de, niet op de gebruikelijke wijze³⁾ te vernietigen, Koninklijke, moest op den duur de verhouding tusschen beide machten wel de strijdleuze doen formuleeren.

„Inderdaad heeft zich, op den grondslag van deze en dergelijke verhoudingen in andere sleutelbedrijven, een nieuw handelsstelsel ontwikkeld, waarvan de verhouding tusschen de „Standard” en de „Koninklijke” het prototype is en nog steeds het beste voorbeeld blijft. Dit stelsel, door de beschrijvende economie aangeduid als „duopolie”, is een synthese van het monopoliestelsel en het stelsel van onbepaalde mededinging. Het kenmerkt zich, enerzijds, door volledige handhaving van het beginsel en de praktijk der vrije mededinging tusschen de duopolistische bedrijven, in zover deze door verbetering van fabricage en distributie leidt tot verlaging van den prijs en verbetering van de „service” voor den verbruiker, doch anderzijds door de uitschakeling van de ongebreidelde concurrentie van een onbepaald aantal kleine bedrijven en door gemeenschappelijke handhaving, al dan niet in onderling overleg, van een op de verhouding van wereldproductie en wereldverbruik gebaseerden „behoorlijken” prijs. In dit grondbeginsel van het „duopolie”: beperkte, beheerschte, of, zoo men wil, geordende mededinging, ligt het uitgangspunt van de merkwaardige ontwikkeling, die de simpellijk winst voor haar aandeelhouders bedoelende handelsvereniging, die de Koninklijke was, heeft vervormd tot het instituut van algemeen nut in Rathenau's zin, dat zij is: de moderne corporatie, die zich steeds meer ontwikkelt tot eigenrechtige middelares van wat er aan tegenstelling overbleef of weer opkomt in de steeds onafscheidelijker verbonden belangen van wereldvoortbrenging en wereldverbruik.” (Blz. 188/89).

Wij hebben gemeend, beter dan met eigen woorden, den geest van dit voortreffelijke en met meesterhand geschreven werk door de woorden van den schrijver zelf te kunnen doen spreken. De lezer moge er een aanmoediging in vinden, het zelf ter hand te nemen. Het is met portretten, platen, kaarten en diagrammen fraai verlicht.

Dr. D. HOEK.

³⁾ Door van een monopoliepositie in bepaalde gebieden gebruik te maken, om in andere gebieden een prijzenstrijd te ontketenen.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING.

DE ZWITSERSCHE FINANCIËN IN HET TEEKEN VAN DE NATIONALE VERDEDIGING.

Dr. H. Block te Bern schrijft ons:

Het Zwitsersche Parlement en zijn commissies houden zich dit jaar bijna voortdurend bezig met vraagstukken betreffende de grondslagen der financieele politiek. Gedurende het eerste halfjaar werd over het regeeringsvoorstel tot hervorming van het financieele beraadslaagd. Nadat dit voorstel eind Juni verworpen was, werden Bondsraad en partijen het eens over een complex van overgangsmaatregelen voor den duur van drie jaar, dat in de herfstzitting werd aangenomen en waarover het volk einde November zal moeten stemmen.

Er zijn evenwel nog andere belangrijke vraagstukken op te lossen. De regeering bereidt een actie voor tot versnelde *bewapening* en tot *bestrijding van de werkloosheid*, waarvoor de kosten op Fr. 400 miljoen worden geraamd. Het Parlement zal over dit programma en zijn financiering in den loop van den winter moeten beslissen, terwijl de begroting voor het jaar 1939 in de eerstkomende weken in behandeling zal komen.

Indien het volk op 27 November instemt met het compromis tusschen de partijen en de nieuwe artikelen van de grondwet betreffende de financieele politiek aanneemt¹⁾, zal aan het vijfjarig regiem van het fiscale noodrecht een einde komen. Stijgende uitgaven tot leniging van de crisis en dalende inkomsten noopten de regeering te Bern in de jaren na 1930 radicale maatregelen te treffen tot sanering van de Staatsfinanciën. Nadat het volk een voorstel tot verlaging van de salarissen van de Staatsambtenaren had verworpen, trachtte de Bondsraad zijn doel te bereiken door een decreet van de „eidgenössischen Räte”, dat, niet voor uitstel vatbaar verklaard, niet onderworpen is aan een volksstemming. Zoo kwam, niettegenstaande het feit, dat het eigenlijk een verandering van de grondwet was, waarover het volk geraadpleegd moet worden, het zgn. financieele programma van 1933 tot stand, dat later met het financieele programma van 1936 en daarna met dat van 1937, werd aangevuld.

* * *

Het groote vraagstuk op het terrein der financieele politiek is dat van den omvang van de Staatsbemoedigen en van de uitgaven van den Staat. Tegenover de aanhangers van de opvatting, dat de publiekrechtelijke lichamen hun uitgaven zoo hoog mogelijk moeten opvoeren, zonder zich te laten afschrikken door groote tekorten, staan ook in Zwitserland de voorstanders van een uitgavenpolitiek, welke gericht is op zuinigheid en een sluitende begroting.

Er wordt niet minder hevig gediscussieerd over het tweede vraagstuk, namelijk hoe de Bond in verband met de belangrijke taak, die hij te vervullen heeft, inkomsten en uitgaven in evenwicht kan brengen zonder afbreuk te doen aan het soevereine belastingrecht van de Kantons. De Kantons hebben namelijk het recht iedere belasting te heffen, die niet uitdrukkelijk door de grondwet van den Bond aan hun competentie is onttrokken. Omgekeerd heeft de Bond slechts de beschikking over die bronnen van inkomsten, welke hem door de grondwet zijn toegewezen. Dit waren de indirecte belastingen, terwijl de Kantons de directe belastingen hieven.

Tot 1915 verkreeg de Bond zijn inkomsten uit de douanerechten, postrechten en de rempлагantenbelasting. Toen gaven de uitgaven voor militaire doeleinden, welke in den wereldoorlog noodzakelijk waren geworden, den eersten stoot tot een nieuwe ontwikkeling. Door grondwetsherziening werd in dat jaar

¹⁾ Dit referendum heeft inmiddels plaats gevonden en de groote meerderheid der kiezers heeft zich uitgesproken voor het betreffende voorstel.

een oorlogsbelasting ten behoeve van den Bond ingevoerd, welke van inkomen en vermogen geheven werd, een jaar later, dus in 1916, een oorlogswinstbelasting en weder een jaar later verkreeg de Bond door de grondwet het recht tot het heffen van zegelrechten. Met de invoering van de oorlogs- (en oorlogswinst-) belasting werd gebroken met het beginsel, dat de directe belastingen gereserveerd waren voor de Kantons, terwijl de Staat was aangewezen op indirecte belastingen. Dit beginsel was weliswaar nergens wettelijk vastgelegd, maar men beschouwde het als een waarborg voor de financieele en daarmee ook voor de politieke autonomie van de Kantons. Deze opvatting vindt ook thans nog in breeden kring aanhang.

Steeds weder gaf de Bondsraad te kennen, dat hij zich in normale tijden streng aan dit principe zou houden. De tijden werden echter niet meer normaal. Nauwelijks was de oorlogsbelasting afgeschaft — zij werd pas in 1932 geliquideerd — of zij herrees in den vorm van een Bonds-crisisbelasting en wel in het kader van het eerste financieele programma van 1933. Intusschen had de economische crisis haar intrede in Zwitserland gedaan, zij had de opbrengst van zegel- en douanerechten doen dalen — beide zijn conjunctuurgevoelig — en had de uitgaven voor subsidieverleening aan het bedrijfsleven en voor den werklozensteun omhoog doen gaan. De Bond besloot daarom de buitengewone directe belasting weer in te voeren.

Toen na de devaluatie (eind 1936) de druk van de crisis verminderde, was het tijdstip voor de afschaffing van de directe Bondsbelasting nog steeds niet gekomen. Geheel afgezien van het feit, dat ook thans nog steun moet worden verleend aan de noodlijdende bedrijfstakken en voor de werklozen moet worden gezorgd, ontstonden voor den Staat groote uitgaven als gevolg van de noodzakelijkheid tot een snelle uitbreiding van de bewapening. Derhalve besloot de Bondsraad de handhaving van de crisisbelasting voor te stellen in het kader van de financieele hervorming, tot uiterlijk einde 1941 onder dezen naam, van dat tijdstip af als buitengewone verdedigingsbelasting en met het doel de bewapeningscredieten af te lossen.

Het ontwerp voor de hervorming van het financieele wezen had een eigenaardig lot. Na maandenlange discussies, in het verloop waarvan het ontwerp van den Bondsraad op vele punten werd gewijzigd, werd het door den „Ständerat“, de vertegenwoordiging van de Kantons, goedgekeurd. De „Nationalrat“, de eigenlijke volksvertegenwoordiging, verwierp het echter in zijn zitting van 24 Juni. Door de toevallige meerderheid van slechts één stem werd het werk van vele maanden waardeloos gemaakt. Later kwamen beide partijen tot overeenstemming. Deze meerderheid was echter toch geen bloot toeval. Het bleek namelijk, dat de voorgestelde hervormingen nergens geestdrift opwekten en het lag voor de hand, dat de kiezers de wet verworpen zouden hebben, indien het ontwerp niet reeds in het Parlement schipbreuk had geleden. De partijen kwamen derhalve overeen, de hervorming van het financieele wezen uit te stellen, maar een voorloopige grondwetswijziging voor den duur van drie jaren uit te werken, die alleen die punten regelt, waarvoor in het Parlement en bij het volk een meerderheid bestaat en af te zien van een geheel sluitende begrooting, maar dragelijke tekorten toe te laten. Op 29 September aanvaardde de Nationale Raad deze overgangsregeling met slechts drie stemmen tegen, nl. de beide communisten en de frontist, terwijl behalve enkele afgevaardigden uit Fransch-Zwitserland, de zgn. „richtlijnen-partijen“, namelijk de sociaal-democraten en de „Jungbauern“, zich van stemming onthielden. Deze zijn tot overeenstemming gekomen omtrent een programma van groote uitgaven tot opvoering van de koopkracht der massa.

De voorloopige regeling voegt aan de grondwet eenige artikelen toe, die neerkomen op een wettelijk

vastleggen van het fiscale noodrecht der laatste jaren. Totdat een verdedigingsbelasting wordt ingevoerd, blijft de crisisbelasting bestaan, met dien verstande, dat zij dient voor rente en aflossing van de buitengewone uitgaven voor de landsverdediging. Op basis van de bepalingen van het fiscale noodrecht, zooals dit tot dusverre gold, werd ook de zoo juist gepubliceerde begrooting van den Bond voor 1939 samengesteld. De kenmerken van deze begrooting zijn: lagere uitgaven voor de bestrijding van de crisis, terwijl de uitgaven voor de landsverdediging gestegen zijn (Fr. 103.8 mill. tegen 92.9 mill. in 1938 en 74.5 mill. in 1937).

* * *

Zoals in het begin reeds werd aangestipt, bestaat het voornemen om, naast de normale, op de begrooting voorkomende, uitgaven, over te gaan tot uitvoering van een groot programma van werkverschaffing en defensie. Het betreft hier een credietaanvraag van den Bond tot een bedrag van Fr. 395 mill. Hiervan was Fr. 193 mill. voor militaire uitgaven bestemd en de resterende Fr. 200 mill. voor werkverschaffing. Voor rente en aflossing van de credieten, bestemd voor de buitengewone uitgaven ten behoeve van de defensie, dient de door den Bond geheven directe belasting. In de dekking van de uitgaven voor werkverschaffing is op andere wijze voorzien.

Daar het geld door de uitgifte van schatkistbiljetten moet worden verkregen, waarop bij de zeer groote liquiditeit van de Zwitsersche geldmarkt ten hoogste 1 pCt. rente behoeft te worden betaald, en het programma bovendien de uitgaven van den Bond voor crisisdoeleinden zal verminderen, scheen de rentebetaling den Bondsraad geen moeite te zullen veroorzaken. Voor de aflossing werd evenwel een speciale omzetbelasting voorgesteld voor warenhuizen, eenheidsprijswinkels en filiaalondernemingen, welke van 2°/₁₀₀ bij een omzet van Fr. 250.000 tot 5 pCt. bij een omzet van Fr. 10 mill. en hooger zou stijgen. Deze belasting zou tegelijkertijd tot doel hebben den middenstand te steunen. Inmiddels veroorzaakte dit belastingontwerp hevige oppositie. Men kwam er tegen op, dat een kleine groep ondernemingen, al is die in bepaalde kringen niet gezien, aan een uitzonderingswetgeving wordt onderworpen, en dat men een algemeen belang, zooals de crisisbestrijding, om politieke redenen vastkoppelt aan de bescherming van den kleinhandel. Verder meende men, dat deze maatregelen tot prijsstijging zouden leiden en dat tenslotte op grond van een te hooge raming van de belastingopbrengst de aflossing langer zou duren dan verwacht werd.

De Bondsraad hield nu weliswaar vast aan de speciale omzetbelasting, doch verklaarde zich bereid wijzigingen aan te brengen, eenerzijds door verlaging van het hoogste belastingtarief tot 3 pCt., anderzijds door uitbreiding van den kring van belastingplichtigen. Voorts werd bij de discussies opnieuw de vraag opgeworpen, of de devaluatiewinst van de Nationale Bank (ten minste Fr. 538.6 mill.) niet althans ten deele voor de financiering zou kunnen worden gebruikt, hetgeen de circulatiebank en den Bondsraad tot dusver steeds hadden geweigerd, doch waartoe zij in den laatsten tijd tot een bedrag van Fr. 75 mill. geneigd zijn. Daar de financiering van het programma van den Bondsraad onzeker was, de uitgaven echter geen uitstel gedoogen, verzocht de regering om een crediet van 70.3 mill. door een eenvoudig Bondsbesluit, dat den termijn moest overbruggen tot de definitieve afdoening van het verdere programma in den winter en tot de goedkeuring van het grondwetsartikel door het volk in het a.s. voorjaar.

INGEZONDEN STUKKEN.

HET RENTEVRAAGSTUK IN DE VEREENIGING VOOR DE STAATHUISHOUDKUNDE.

Mr. D. J. Hulshoff Pol schrijft ons:

Ik zou gaarne naar aanleiding van het onderschrift van Prof. Verrijn Stuart bij mijn ingezonden stuk in Economisch-Statistische Berichten van 9 November jl. nog het volgende willen opmerken.

Geen oogenblik wordt door mij in twijfel getrokken, dat tengevolge van de protectie *ceteris paribus* de wederzijdsche koopkracht der verschillende landen afneemt.

Evenwel is de situatie thans zoo, dat tengevolge van de politieke en economische onzekerheid in het buitenland de Nederlandsche ondernemers, die exporteerden, hun werkzaamheid niet durven uit te breiden in verband met de daaraan verbonden risico's. De lage rente en de groote werkloosheid hier te lande zijn geenszins alleen aan de hooge loonen, doch ook aan bedoelde onzekerheid te wijten.

Aan deze buitenlandsche onzekerheid komt maar geen einde en zal voorloopig ook geen einde komen. Dit is fnuikend voor den Nederlandschen ondernemingsgeest. Wat is dan meer voor de hand liggend, dan dat aan de Nederlandsche ondernemers meerdere zekerheid wordt geboden door een matige bescherming voor de binnenlandsche markt? Deze meerdere zekerheid in het binnenland kan er dan tevens toe

leiden, dat de ondernemers grooteren durf aan den dag leggen voor een vermeerdering van den export. Gelukt het inderdaad de binnenlandsche markt te activeeren, dan bestaat er alle kans, dat in de plaats van verschillende voortaan beschermde producten een veel grootere hoeveelheid andere producten van een vroeger stadium van bewerking worden ingevoerd, waardoor de koopkracht van het buitenland door toedoen van Nederland stijgt en niet daalt.

Doch zelfs al zou men moeten aannemen, dat de koopkracht van het buitenland daalt als gevolg van den door Nederland genomen maatregel, dan is het m.i. toch niet juist, te meenen, dat Nederland zelf de gevolgen van deze verminderde koopkracht voor de volle 100 pCt. zal moeten dragen. Een belangrijk deel van de koopkrachtvermindering zal worden afgewenteld op het binnenland der betrokken vreemde landen en op andere staten. Verder mag, naar het mij voorkomt, worden aangenomen, dat de eventueel ten laste van de Nederlandsche exportbedrijven komende gevolgen zoozeer over deze bedrijven verspreid zullen worden, dat de uitwerking geringer is, tengevolge waarvan de druk op de rente en de toeneming der werkloosheid uit dien hoofde in het niet zullen vallen bij de stijging van de rente en afneming der werkloosheid als gevolg van de grootere activiteit bij de beschermde bedrijven.

N a s c h r i f t. „Lites finiri oportet” en daarom volsta ik met een zeer korte nabetrachting van boven-

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen. ¹⁾

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handels-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
„ '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
„ '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
„ '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
„ '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
„ '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
„ '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
„ '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
„ '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	76.4	77.7
Jan. '37	72.2	20.5	77.5	95.-	71.4	77.2	102.2	103.9	61.5	60.9	60.2	70.5	77.2
Febr. „	77.1	26.4	79.5	105.4	78.5	80.3	107.6	110.8	64.3	62.2	64.9	80.5	81.3
Mrt. „	76.5	31.-	79.8	103.5	81.4	87.4	106.1	129.3	73.-	65.9	65.5	86.3	82.7
April „	75.-	30.1	77.8	101.4	78.4	81.7	102.4	117.5	77.6	62.4	61.8	83.8	80.-
Mei „	72.6	28.4	76.9	101.6	77.6	76.8	102.1	110.1	74.4	61.3	60.-	76.8	78.6
Juni „	72.8	27.6	77.-	106.3	79.8	78.-	103.8	104.8	73.5	63.5	59.2	74.4	79.1
Juli „	74.4	28.9	78.8	115.1	83.3	80.5	102.3	106.8	78.8	64.5	60.9	78.4	80.2
Aug. „	77.4	30.9	82.9	120.7	87.4	82.9	105.-	110.5	87.9	67.7	63.5	82.4	83.8
Sept. „	74.5	28.3	80.4	118.4	82.4	78.4	98.-	99.3	82.4	61.3	57.9	79.6	79.2
Oct. „	69.-	22.5	74.5	109.6	72.7	66.7	88.5	76.4	71.7	52.7	51.-	69.8	71.1
Nov. „	68.9	20.2	74.3	109.1	71.3	66.1	83.5	70.7	67.9	49.8	51.-	67.1	69.-
Dec. „	69.1	19.6	74.-	114.5	71.1	66.9	87.3	73.2	67.6	51.9	52.2	66.6	70.3
Jan. '38	71.1	19.2	77.1	118.7	72.5	70.1	90.8	76.-	70.7	54.5	55.1	69.8	73.-
Feb. „	71.-	18.1	78.6	119.1	71.8	71.9	88.-	72.1	68.1	52.-	56.1	68.2	72.2
Mrt. „	69.8	18.-	76.7	118.7	69.7	72.5	82.8	68.2	65.6	50.5	54.6	66.8	69.7
April „	68.1	16.5	75.4	120.6	68.2	68.9	80.7	63.9	63.6	48.8	51.7	64.4	67.7
Mei „	67.4	16.4	75.8	122.2	69.3	69.5	79.3	64.3	64.1	49.1	50.9	63.7	67.4
Juni „	64.-	16.2	75.1	124.2	68.9	71.8	79.9	64.1	62.5	51.7	49.6	64.1	66.8
Juli „	67.8	19.4	76.2	130.7	72.2	75.4	85.4	77.5	66.4	56.3	52.8	68.3	70.6
Aug. „	67.5	19.1	75.7	126.9	72.4	74.9	84.7	76.8	64.5	57.-	52.2	69.2	70.2
Sept. „	64.1	17.5	70.5	121.4	68.3	70.-	80.5	71.9	61.6	54.4	49.-	66.2	66.3
Oct. „	65.7	18.-	74.5	127.4	72.3	73.4	82.8	77.-	67.-	56.5	52.4	70.5	69.2
Nov. „	64.8	17.8	75.1	128.-	72.4	73.1	81.5	75.6	66.7	57.7	50.7	69.8	68.8

Indexcijfer der totale beurswaarde 3 Januari 1938 f 4.005.990.000 = 100.

6 April 92.2	4 Mei 95.1	1 Juni 91.3	6 Juli 99.6	3 Aug. 99.8	1 Sep. 97.6	5 Oct. 98.4	2 Nov. 96.4
13 „ 96.5	11 „ 96.-	8 „ 92.9	13 „ 99.9	10 „ 100.-	7 „ 97.2	12 „ 97.3	9 „ 98.1
20 „ 97.-	18 „ 95.8	15 „ 94.2	20 „ 100.1	17 „ 98.2	14 „ 93.1	19 „ 97.7	16 „ 97.8
27 „ 96.7	25 „ 93.2	22 „ 96.4	27 „ 100.-	24 „ 98.8	21 „ 95.4	26 „ 97.1	23 „ 96.4
		29 „ 97.7			28 „ 85.4		30 „ 96.6

¹⁾ Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

Nadruk verboden.

staand stukje van Mr. Hulshoff Pol, mij wel realiseerend, dat het vraagstuk der handelspolitiek te dezer plaatse slechts kan worden aangeroerd en niet bij benadering kan worden uitgeput.

Ik erken, dat het Nederlandsche bedrijfsleven meer zekerheid behoeft. Deze mag echter niet worden verkregen ten koste van de groote voordeelen, die ook nu nog aan de restanten der internationale arbeidsverdeling mogen worden toegekend.

Deze voordeelen ontgaan ons of worden kleiner, wanneer wij in Nederland overgaan tot een systeem van „matige”, doch — dat is nu eenmaal de practijk des levens — duurzame en moeilijk weder op te heffen protectie. Wat wij noodig hebben, is verweer tegen verstoring van de prijsvorming in den internationalen handel door „dumping”, onverschillig, of deze laatste den van ouds bekenden vorm heeft, dan wel berust op deviezenregeling, openlijke of verkapte exportsubsidies van het buitenland, e.d. Daartegen behoeft, zoodra het geval duidelijk is aangetoond, niet eens „matig” te worden opgetreden; de tegenmaatregelen kunnen d.m. zeer drastisch zijn, mits zij ons maar niet voeren op den door Mr. Hulshoff Pol aanbevolen weg der *duurzame* bescherming, welke ook den volkomen rationeelen internationalen goederenruil belemmert.

Of een belangrijk deel der bescherming op het buitenland afgewenteld zou kunnen worden, moet uiteraard worden afgewacht. Betere prijzen voor onze uitvoerproducten zullen wij door bescherming tegen buitenlandschen invoer uiteraard niet kunnen bedingen; integendeel, de belemmering van den invoer vermindert, ook als wij in plaats van eindfabrikaten half-fabrikaten of grondstoffen gaan invoeren, de buitenlandsche koopkracht op onze markt, zooals reeds Pierson in zijn Leerboek heeft betoogd. En nu kan men met Mr. Hulshoff Pol wel zeggen, dat dit niet zoo erg is, omdat de nadeelen over vele uitvoerbedrijven verspreid zullen worden, doch dan vervalt men alweer in de oude denkfout der protectionisten, die tevreden waren met zichtbare voordeelen voor beschermde bedrijven, doch de niet dadelijk te constateeren, en slechts met behulp der theorie te beredeneeren nadeelen voor den export verwaarloosden.

En tenslotte, als het buitenland een deel of het geheel van onze beschermende rechten voor zijn rekening zou nemen door verlaging van den prijs der hier te lande in te voeren goederen, dan helpt de bescherming hoogstens onze Staatsfinanciën, maar strekt zij niet meer ten voordeele van de te beschermen bedrijven.

Deze tijd eischt in velerlei opzicht een nieuwe economische politiek, die vermoedelijk heel wat meer Overheidsingrijpen zal dienen te behelzen, dan wij vroeger kenden, inzonderheid op monetair gebied. Maar de algemeene bescherming als middel tot welvaartsverheffing is thans nog precies even bedenkelijk van gehalte als zij dat vroeger was.

G. M. V. S.

MAANDCIJFERS.

Gecombineerde Maandstaat van de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Grootbanken.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken		Ned.-Ind. Banken		Totaal	
	30 Sep.	31 Oct.	30 Sep.	31 Oct.	30 Sep.	31 Oct.
Activa:						
Kas, kassiers en dag-geldleeningen	180	235	115	148	295	383
Nederl. en Ned.-Indisch schatkistpapier	167	167	101	96	268	263
	347	402	216	244	563	646
Ander overheidspapier	59	47	19	20	78	67
Wissels	25	26	39	42	64	68
Bankiers in binnen- en buitenland	63	50	46	37	109	87
Prolongaties en voorschotten op effecten ..	102	100	77	74	179	174
	249	223	181	173	430	396
Debiteuren	267	265	151	143	418	408
Effecten en Syndicaten	63	60	42	41	105	101
Deeln. (incl. voorschott.)	9	9	27	28	36	37
	339	334	220	212	559	546
Gebouwen	18	18	14	14	32	32
Diverse rekeningen (incl. overl. posten) ..	1	—	1	1	2	1
Belegde bestemmingsreserve	2	2	—	—	2	2
Effecten leendepot	18	18	—	—	18	18
	974	997	632	644	1606	1641
Passiva:						
Crediteuren	624	643	388	403	1012	1046
Wissels — eigen accept.	9	10	8	9	17	19
„ — derden	6	7	1	1	7	8
	15	17	9	10	24	27
Deposito's op termijn ..	49	47	112	109	161	156
Diverse rekeningen ..	14	18	10	8	24	26
Bestemmingsreserve ..	2	2	—	—	2	2
Effecten leendepot	18	18	—	—	18	18
	722	745	519	530	1241	1275
Werkzaam kapitaal ..	252	252	113	114	365	366
Aandeelenkapitaal	170	170	87	87	257	257
Reserve	82	82	26	27	108	109
	252	252	113	114	365	366

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	27 Nov.-3 Dec. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	27 Nov.-3 Dec. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	31.235	1.403.661	1.424.973	7.800	15.825	27.433	1.419.486	1.452.406
Rogge	3.928	211.823	258.600	—	—	3.875	211.823	262.475
Boekweit	725	16.777	16.958	—	—	—	16.777	16.958
Mais	35.741	1.126.383	1.297.983	1.750	84.138	145.505	1.210.521	1.443.488
Gerst	8.054	464.283	358.576	—	23.282	13.364	487.565	371.940
Haver	2.216	206.975	142.065	—	8.462	3.180	215.437	145.245
Lijnzaad	1.250	148.448	192.298	2.368	204.906	207.680	353.354	399.978
Lijnkoek	900	52.478	66.736	—	225	—	52.703	66.736
Tarwemeel	672	53.477	37.228	112	10.117	8.770	63.594	45.998
Andere meelsoorten	943	34.327	39.158	183	5.158	7.425	39.485	46.583

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag Volle eigendom	Haag Erf-pacht	Middelburg	Rotterdam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934.....	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.87 ⁵⁾	4.50	4.47	4.51
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
Nov.....	—	4½-¾	4.50	—	—	4.49	4½-¾
Dec.....	4.33	4½	4.—	—	4½	4.50	4½-¾
Jan. 1937 ..	4.58	4½	—	—	4½	—	4½
Febr.	—	—	4.25	4.50	4½	4.47	—
Maart.....	3.83	4-¼	4.—	—	4½ ³⁾	4.50	4-4½
April.....	4.—	4½	4.10	4.50	4	—	4-4½
Mei.....	3.50	4-½	4.25	4.50	4	4.31	3½-4½
Juni.....	—	4-½	4.—	—	4	4.04	3½-4½
Juli.....	3.83	4-½	4.—	4.25	4	4.50	3½-4½
Aug.....	4.—	3½-4	4.—	4.25	4	4	3½-4½
Sept.....	3.87 ⁶⁾	3½-¾	4.—	4.25	4	4	3½-4½
Oct.....	4.25	3½-¾	3.80	4.20	4	4.02	3½-4
Nov.....	3.92	3½-¾	4.—	4.25	4-3½ ⁴⁾	3.54	3½-4
Dec.....	4.25	3½-¾	—	—	4-3½ ⁴⁾	3.77	3½-4
Jan. 1938 ..	4.—	4	3.90	—	4-3½ ⁴⁾	4.14	3½-4½
Febr.	3.75	4-¼	4.—	4	4-3½ ⁴⁾	3.75	3½-4
Maart.....	3.50	3½-¾	3.90	4.10	4-3½ ⁴⁾	4.15	3½-4
April.....	3.60	3½-¾	—	4	4-3½ ⁴⁾	3.72	3½-¾
Mei.....	3.50	3½-¾	3.75	3.75	4-3½ ⁵⁾	3.52	3½-¾
Juni.....	3.50	3½-¾	3.75	—	4-3½ ⁴⁾	3.81	3½-¾
Juli.....	4.—	3½-¾	3.50	4.—	4	3.75	3½-4½
Aug.....	—	3½-¾	3.75	—	4	3.69	3½-¾
Sept.....	—	3½-¾	3.50	—	4-3½ ⁴⁾	3.50	3½-¾
Oct.....	3.75	3½	3.75	4.—	4-3½ ⁴⁾	—	3½
Nov.....	4.—	3½	3.50	3.50	4	3.76	3½

1) Bijzonder geval, geen maatstaf.

2) Door bijzondere omstandigheden.

3) Enkele hypotheeken à 4 %.

4) Voor hypotheeken op gebouwen 4 %; voor hypotheeken op landerijen 3½ %.

5) Voor hypotheeken op gebouwen deels 4 %, deels 3½ %; voor hypotheeken op landerijen 3½ %.

Nadruk verboden

EMISSIES IN NOVEMBER 1938.

Bank- en Credietinstellingen ¹⁾	
Industr. Ondernemingen	f 925.000,—
zijnde:	
Nederland	
Aandelen:	
N.V. „Industrie“ (v/h. Van Lohuizen & Co.) f 115.000	
aand. ²⁾ à 100%	f 115.000,—
N.V. Stoom- en Meelfabriek „Holland“ f 750.000	
aand. ³⁾ à 108%	„ 810.000,—
Tramweg-Maatschappijen	„ 675.000,—
zijnde:	
Nederland	
Aandelen:	
N.V. Geldersche Tramweg Mij. f 450.000 aand. ⁴⁾ à 150%	f 675.000,—
Kerkelijke Leeningen	„ 44.000,—
zijnde:	
Nederland	
Obligaties:	
Geref. Kerk van Eindhoven f 82.500 3½% obl. ⁵⁾ à 100%	f 33.000,—
Ver. voor Geref. Schoolond. te Buiksloot en Nieuwendam met omstr. f 42.000 3½% obl. ⁶⁾ à 100%	„ 11.000,—
Totaal	f 1.644.000,—

1) Conversie: Nederland: N.V. Maatschappij voor Gemeente Crediet f 2.000.000 3% obl. à 98¼%.

2) Recht van voorkeur voor aandeelhouders in de verhouding 1 : 1.

3) Recht van voorkeur voor aandeelhouders in de verhouding 2 : 3.

4) Uitsluitend voor aandeelhouders in de verhouding 1 : 5. Van de totale leening groot f 500.000 is reeds f 50.000 op inschrijvingsvoorwaarden geplaatst.

5) Van het netto-provenu dezer leening is een bedrag van f 49.500 voor conversie afgetrokken.

6) Van het netto-provenu dezer leening is een bedrag van f 31.000 voor conversie afgetrokken.

Voorts werd hier te lande de inschrijving opengesteld op een beperkt bedrag:

Cert. van 10 gew. aand. z.n.w. Baynk Oigars Incorporated à \$15½ p.a. (Introductie).

Cert. van 10 gew. aand. van \$1 elk Eastern Air Lines a pl.m. \$12 p.a. (Introductie).

Cert. van 5 en van 25 aand. „D“ van Z.-Afr. £ 7/6 elk „Robinson Deep Limited“, Goud Mijn, a resp. pl.m. f 181 en f 893 per cert. (Introductie).

Participatiebewijzen in de beleggingsdepôts „Belegging Nederland“ en „Internationale Belegging“, resp. à f 517.40 en f 532.16 per part. bew. (Introductie).

Van October vermelden wij nog de volgende introducties: Cert. van 10 aand. van \$5 elk Bendix Aviation Corp. à \$18 p.a.

Depôtfractiebewijzen van 1/200 en 5/200 aand. in cum. pref. aand. in Can. Mij. „Canadaprefs“ à f 196.25 p. fractie.

Emissies in 1938.

(In Gulden)

	Obligatiën	Nieuw kapitaal: Aandelen	Totaal	Conversie:
Jan.....	2.461.075,—	1.740.000,—	4.201.075,—	1.076.516,50,—
Febr.....	9.267.401,25	636.000,—	9.903.401,25	110.140.600,—
Maart.....	17.951.327,50	1.650.000,—	19.601.327,50	81.525.748,—
April.....	466.292,50	157.500,—	623.792,50	4.852.400,—
Mei.....	20.122.140,50	—	20.122.140,50	4.613.850,—
Juni.....	24.164.620,—	5.856.250,—	30.020.870,—	1.460.650,—
Juli.....	27.838.264,50	375.000,—	28.213.264,50	4.654.618,—
Aug.....	2.010.000,—	1.852.000,—	3.862.000,—	127.13.000,—
Sept.....	4.636.960,—	270.000,—	4.906.960,—	586.000,—
Oct.....	6.873.812,50	10.650.750,—	17.524.562,50	288.000,—
Nov.....	44.000,—	1.644.000,—	1.688.000,—	2.080.500,—

115.835.893,75 24.787.500,— 140.623.393,75 1.208.310,16,—

BOEKBESPREKING.

Die westdeutschen Kanäle und ihre Tarife. Heft 18 der Materialien des Verein zur Wahrung der Rheinschiffahrtsinteressen e. V. Duisburg. „Rhein“ Verlagsgesellschaft m.b.H. Duisburg 1937. 35 S.

De openstelling in de laatste week van October van het gedeelte Brunswijk—Maagdenburg van het z.g. Mittellandkanaal, heeft de verbinding van den Rijn met de Elbe en daarmee van het Rijngebied met Midden-Duitsland tot een feit gemaakt. Hoewel deze waterweg voorloopig nog slechts voor schepen met een maximale grootte van 700 ton bevaarbaar zal zijn, kan gezegd worden, dat de openstelling van deze verbinding van zeer groote betekenis kan worden voor de verschillende groepen van belanghebbenden. In dit verband moet gewezen worden op de concurrentie tusschen de verschillende Noordzeehavens, welke door mogelijke verschuivingen in het „achterland“ beïnvloed zal worden. Verder zal deze openstelling van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van het Duitsch-Duitsche Rijn-zeeverkeer. Ook zijn verschuivingen tusschen spoor- en waterweg door de opening van deze geheel nieuwe verbinding mogelijk; gezien de zeer hooge belasting der Duitse spoorwegen zou een verschuiving naar den waterweg zelfs wenschelijk zijn.

In hoeverre deze verdere gevolgen zullen intreden, is vooral afhankelijk van de vervoerkosten langs de verschillende wegen. En deze worden — voor zover het vervoer langs de Westduitsche kanalen betreft — in belangrijke mate beïnvloed door de hoogte der op die kanalen door het Rijk geheven scheepvaartrechten en sleeploonen¹⁾.

De hoogte dezer retributies — vastgelegd in het „Tarif für die Schiffahrtsabgaben auf dem Mittellandkanal und den Westdeutschen Kanäle“ van 6 Maart

1) Het sleepen op deze kanalen is practisch geheel in handen van het Rijk.

1937 — wordt mede in belangrijke mate bepaald door economisch-politieke motieven, terwijl ook de algemeene economische politiek daarbij een rol speelt.

De verschillende grondslagen der tariefpolitiek hebben de op deze kanalen — t.w. Rijn-Hernkanaal; Wesel-Dattelnkanaal; Dortmund-Eemskanaal; Küstenkanaal; Mittellandkanaal, en eenige kleine verbindingskanalen — geheven tarieven buitengewoon ingewikkeld gemaakt.

Evenals veelal elders overweegt ook hier het vervoer volgens „uitzonderingstarief”, terwijl vervoer tegen het „normale tarief” uitzondering is.

Grondslag van het stelsel is een verdeling der goederen, volgens de waarde of de draagkracht in 6 klassen, waarbij als eenheid van vervoersprestatie de ton-km geldt. Ook het totale draagvermogen der schepen wordt bij de berekening van scheepvaartrechten en sleeploonen in aanmerking genomen, hetgeen tot gevolg heeft, dat het vervoeren met volledig afgeladen schepen het voordeeligst is.

Bovengenoemde publicatie heeft nu tot doel de weg te wijzen bij de hanteering van deze ingewikkelde tarieven. Deze laatste zelf kunnen daarbij dus niet gemist worden. De grondslagen van deze tarieven worden besproken, terwijl de praktische toepassing verduidelijkt wordt aan de hand van een aantal voorbeelden.

Het boekje heeft dus een uitgesproken praktisch doel; wie zich verdiepen wil in de vooral zoo belangrijke vervoers-politieke en vervoers-economische grondslagen van deze tarieven en hun gevolgen, bijv. voor de concurrentie tusschen de verschillende Noordzeehavens, zal hier weinig verder komen. Wie echter zelfstandig aan de hand van de verschillende tarieven het laatstgenoemde vraagstuk nader wil onderzoeken, of in zijn bedrijf met deze belangen te maken heeft, zal van deze publicatie een waardevolle steun kunnen genieten bij het raadplegen van deze tarieven.

Daarom zal ook in Nederland — met name in Rijnvaartkringen en in onze nationale havens — deze publicatie stellig op prijs gesteld worden. A. P.

ONTVANGEN BOEKEN.

Aanvullende gegevens omtrent de geschiedenis van het eiland Billiton en het voorkomen van tin aldaar door Dr. F. W. Stapel. (Uitgegeven door de N.V. Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton).

Wohnungswirtschaft und Grundkredit mit besonderer Betrachtung des nachstelligen Grundkredits im In- und Auslande door Dr. Ing. E.h. Dr. jur. Otto Kämper met medewerking van Dr. Hans Haehling von Lanzanauer; Uitgave van Deutsches Institut für Bankwissenschaft und Bankwesen. (Berlijn 1938; Walter de Gruyter & Co. Prijs R.M. 20.—).

Mexico's Resources for Livelihood door Alejandro Carrillo. A study of the influence of foreign ownership. (The Hague—New-York 1938; International Industrial Relations Institute).

Gold and Poverty in South Africa door Max Yergan. A study of Economic Organization and Standards of living. (The Hague—New-York 1938; International Industrial Relations Institute).

Wettbewerb als Aufgabe, die Grundsätze einer Wettbewerbsordnung door Dr. rer. pol. Miksch. (Stuttgart und Berlin 1937; Verlag von W. Kohlhammer. Prijs R.M. 4.80).

Problems of industry in the east with Special Reference to India, French India, Ceylon, Malaya and the Netherlands Indies door Harold Butler. (Genève 1938; International Labour Office (League of Nations). Prijs 1 s. 6 d.).

Beknopt overzicht van de totstandkoming en werking van de landbouwcrisiswetgeving in Nederland vanaf 1929; tweede deel. Samengesteld in op-

dracht van het Departement van Economische Zaken. Uitg. De landbouw-crisiswetgeving. ('s-Gravenhage 1938; Algemeene Landsdrukkerij).

La réforme monétaire en Belgique door Henri Hue. (Paris 1937; Librairie Générale de Droit & de Jurisprudence).

Die Staatsfinanzen in der Volksgemeinwirtschaft. Ein Beitrag zur Gestaltung des deutschen Sozialismus door Dr. Richard Thoma, Professor des öffentlichen Rechts an der Universität Bonn. (Tübingen 1937; Verlag von J. C. B. Mohr — Paul Siebeck —).

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 1 Dec. 1938 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				
Londen *)	£	—	8.59½	4
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ⁸	73.70	3
Parijs *)	100 Franc	—	4.82½	2½
Brussel *)	100 Belga	24.90 ⁶	31.09	—
Luxemburg	100 Franc	6.22 ⁶	7.77½	—
Zürich *)	100 „	—	41.79	1½
Praag	100 Kronen	—	6.31	3
Boedapest	100 Pengö	43.51	36.—	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ⁸	1.40	3½
Sofia	100 Leva	1.79 ⁷	2.35	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.22½	5
Istanbul	Turksch £	—	1.49	—
Athene	100 Drachme	—	1.59	6
Milaa	100 Lira	—	9.68½	4½
Madrid ⁵)	100 Peseta	48.—	—	5
Lissabon	Escudo	—	0.078	4
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	38.35	4
Oslo *)	100 „	—	43.20	3½
Stockholm *)	100 „	—	44.30	2½
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	38.80	—
Warschau	100 Zloty	27.90 ⁹	34.60	4½
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	31.50	5
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	35.—	—
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	48.50	4½-5
Helsingfors	100 Finnmrk.	—	3.80	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	36.—	—
Danzig	100 Gulden	27.90 ⁹	34.60	4
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ⁹	1.83½	1
Montreal	Canad. \$	—	1.83.	2½
Mexico	Mex. Dollar	—	—	—
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.41½	—
La Paz (Bolivia) ³)	Boliviano	—	0.86	—
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.11	3½
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.07½	—
Bogota (Columbia) ³)	Peso	—	1.06	—
Quito (Ecuador)	Sucre	—	0.13	—
Lima (Peru)	Sol	—	0.40	—
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.65	—
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.57½	—
Paramaribo	Gulden	—	1.00½	—
San José (C. Rica)	Colon	—	—	—
Guatemala	Quetzal	—	1.84½	—
Willemstad (Curag.)	Gulden	—	1.00½	—
Managua (Nicar.) ³)	Cordoba	—	—	—
San Salvador ³)	Colon	—	0.73	—
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.64½	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00 ⁷ ½	3
Kobe	Yen	—	0.50½	3.40
Hongkong	Dollar	—	0.51½	—
Shanghai	Dollar	—	0.30½	—
Singapore	Straits Doll.	1.41	1.05	—
Manilla	Phil. Peso	—	0.92	—
Teheran ⁴) (Perzië)	Pahlavi	—	10.75	—
Bangkok	Baht	—	0.79	—
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	8.58½	3½
Alexandrië	Egypt. £	—	8.82	—
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	6.88	2½
Nieuw Zeeland	£	—	6.93½	—

¹) Off. 0.36 vrije markt 0.09. ²) Milreis Goud. ³) Goudpeso. ⁴) Munteenheid = Rail (= een Kran.) ⁵) Nom. ⁶) Not. te A'dam. ⁷) Ov. not. part. opg.

BANKDISCONTO'S.

Table listing bank discount rates for various locations including Lissabon, Londen, Madrid, N.-York, Oslo, Parijs, Praag, Pretoria, Rome, Stockholm, Tokio, and Warschau.

OPEN MARKT.

Table showing open market rates for Amsterdam, Londen, Berlin, and New York, categorized by date and type of instrument.

1) Koers van 2 Dec. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various cities like Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, and Batavia.

Table of exchange rates for other European cities including Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table of exchange rates for Stockholm, Kopenhaagen, Oslo, Buenos-Aires, and Montreal.

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates for New York, listing rates for London, Paris, Berlin, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various international locations like Alexandrië, Athene, Bangkok, Budapest, Buenos Aires, Calcutta, Hongkong, Istanbul, Kobe, Lissabon, Mexico, Montevideo, Montreal, Rio de Janeiro, Shanghai, Singapore, Valparaiso, and Warschau.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 1936 16.12; 15 Nov. 17.13. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” noteering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table showing silver and gold prices for London and New York.

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c.p.oz. fine. 3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) in sh. p. oz. fine.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Table showing the financial status of the Dutch Treasury, including assets and liabilities.

Table showing the financial status of the Dutch Treasury, including assets and liabilities.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table showing the floating debt of the Netherlands-Indische bank, including assets and liabilities.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Table showing the main items of the Surinamese Bank in thousands of guilders.

1) Sluftp. der activa.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT...

Main table containing prices for GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg, and KAAS. Includes columns for various grades and locations like Rotterdam and London.

Table containing prices for KATOEN (Cotton) and AUSTRALISCHE WOL (Australian Wool). Includes columns for different types of cotton and wool grades.

Table containing prices for KOPER (Copper), LOOD (Lead), TIN (Tin), IJZER (Iron), GIETRIJ-IJZER (Cast Iron), ZINK (Zinc), and ZILVER (Silver). Includes columns for various grades and standards.

	GE-SLACHTE RUNDREKEN (versch) per 100 kg Rotterdam		GE-SLACHTE VARKENS (versch) per 100 kg Rotterdam		DEENSCH BACON middelgew. No. 1 Londen per cwt.		BEVROREN ARG. RUND-VLEESCH Londen per 8 lbs.		CACAO G.F. Accra per 50 kg c.i.f. Nederland			KOFFIE Loco R'dam/A'dam per 1/2 kg.		SUIKER Witte krist.-suiker loco Rotterdam/Amsterdam per 100 kg.		THEE N.-Ind. thee-veiling A'dam Gem. Java-en Sumatrathee per 1/2 kg.		Indicecijfer voeding- en genot-middelen				
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	sh.	cts.	%	f	%	f	%		cts.	%		
	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Robusta	Superior Santos	f	%	f		%	f	%	
1927					65,15	97,8	107/6	2,73	92,2	4/6	41,21	119,4	68/-	46,87 ⁵	95,5	54,10	91,4	19,12 ⁵	119,6	82,75	109,2	101,3
1928	93,-	98,2	77,50	90,8	66,80	100,3	110/5	3,03	102,4	5/-	34,64	100,4	57/3	49,62 ⁵	101,1	63,48	107,3	15,85	99,1	75,25	99,3	
1929	96,40	101,8	93,12 ⁵	109,2	67,81	101,8	112/2	3,12	105,4	5/2	27,70	80,2	50,75	103,4	59,90	101,2	13,-	81,3	69,25	91,4	94,7	
1930	108,-	114,0	72,90	85,5	57,19	85,9	94/7	2,97	100,3	4/11	21,04	61,0	34/11	32	65,2	38,10	64,4	9,60	60,0	60,75	80,2	
1931	88,-	92,9	48,-	56,3	35,72	53,6	63/6	2,44	82,4	4/4	13,84	40,1	24/7	25	50,9	27,10	45,8	8,-	50,0	42,50	56,1	
1932	61,-	64,4	37,50	44,0	25,46	38,2	58/7	1,70	57,4	3/11	11,77	34,1	27/1	24	48,9	30,04	50,8	6,32 ⁵	39,6	28,25	37,3	
1933	52,-	54,9	49,50	58,0	30,74	46,2	74/7	1,54	52,0	3/9	9,30	26,9	22/7	21,10	43,0	22,83	38,6	5,32 ⁵	34,5	32,75	43,2	
1934	61,50	64,9	46,65	54,7	32,94	49,5	88/1	1,42	48,0	3/9 1/2	8,15	23,6	21/10	16,80	34,2	18,40	31,1	4,07 ⁵	25,5	40	52,8	
1935	48,12 ⁵	50,8	51,62 ⁵	60,5	32,-	48,1	88/5	1,19	40,2	3/3 1/2	8,15	23,6	22/6	14,10	27,8	15,21	25,7	3,85	24,1	34,50	45,5	
1936	53,42 ⁵	56,4	48,60	57,0	36,37	54,6	93/6	1,48	50,0	3/9 1/2	12,05	34,9	30/4	13,62 ⁵	28,7	16,87 ⁵	28,5	4,02 ⁵	25,2	40	52,8	
1937	71,27 ⁵	75,3	61,85	72,5	42,27	63,5	94/1	1,90	64,2	4/3	17,35	50,3	38/8	16,62 ⁵	33,9	22,37 ⁵	37,8	6,22 ⁵	38,9	53,50	70,6	
Sept. 1937	72,42 ⁵	76,5	69,20	81,1	46,17	69,3	102/10	1,96	66,2	4/4 1/2	15,97	46,3	35/7	16,75	34,1	23	38,9	6,32 ⁵	39,6	56	73,9	
Oct. "	69,97 ⁵	73,7	70,20	82,3	43,70	65,6	97/6	1,91	64,5	4/3	12,55	36,4	28/-	15,75	32,1	22,87 ⁵	38,7	6,40	40,0	55,25	72,9	
Nov. "	68,17 ⁵	72,0	72,37 ⁵	84,8	40,77	61,2	90/6	1,95	65,9	4/4	12,18	35,3	27/1	13,50	27,5	20	33,8	6,42 ⁵	40,2	53,75	71,0	
Dec. "	68,95	72,8	72,15	84,6	43,23	64,9	96/2	1,92	64,9	4/3 1/2	11,07	32,1	24/8	13	26,5	17,25	29,2	6,40	40,0	47,75	63,0	
Jan. 1938	70,82 ⁵	74,8	70,37 ⁵	82,5	43,54	65,4	97/-	1,96	66,2	4/4 1/2	12,18	35,3	27/2	13	26,5	16,10	27,2	6,17 ⁵	38,6	51,25	67,7	
Febr. "	70,25	74,2	68,75	80,6	43,95	66,0	98/-	2,08	70,3	4/7 1/2	12,44	36,0	27/9	13	26,5	16	27,0	5,40	33,8	50,25	66,3	
Mrt. "	69,15	73,0	66,37 ⁵	77,8	45,87	68,9	102/2	1,90	64,2	4/3	13,30	38,5	29/8	13	26,5	15,50	26,2	5,05	31,6	52,25	69,0	
Apr. "	70,35	74,3	64,40	75,5	47,29	71,0	105/6	1,88	63,5	4/2	11,68	33,8	28/8	13	26,5	15	25,4	4,65	29,1	53,50	70,6	
Mei "	71,50	75,5	62,-	72,7	46,22	69,4	103/-	1,92	64,9	4/3 1/2	8,64	25,9	19/3	12,50	25,5	14	23,7	4,70	29,4	53,-	70,0	
Juni "	70,50	74,4	59,95	70,3	43,99	66,1	98/2	1,96	66,2	4/4 1/2	8,74	25,3	19/6	12,50	25,5	13,75	23,2	4,72 ⁵	29,6	49,50	65,3	
Juli "	67,20	71,0	62,40	73,1	46,46	69,8	103/9	1,98	66,9	4/5	9,76	28,3	21/9 1/2	12,75	26,0	14	23,7	4,95	31,0	47,75	63,0	
Aug. "	67,-	70,7	63,75	74,7	45,32	68,1	101/5	1,96	66,2	4/4 1/2	10,04	29,1	22/5 1/2	13,30	27,1	14,10	23,8	5,-	31,3	49,50	65,3	
Sept. "	64,65	68,3	62,45	73,2	43,67	65,6	99/-	1,90	64,2	4/3 1/4	10,41	30,2	23/4 1/2	13,50	27,5	14,50	24,5	5,35	33,5	53,-	70,0	
Oct. "	63,65	67,2	62,50	73,3	43,-	64,6	98/-	1,99	67,2	4/6 1/4	10,02	29,0	22/10 1/2	14,30	29,1	15,50	26,2	5,22 ⁵	32,7	54,-	71,3	
Nov. '38	62,15	65,6	60,87 ⁵	71,4	39,28	59,0	90/7	1,99	67,2	4/7	9,51	27,5	22/11 1/2	14	28,5	15,50	26,2	5,45	34,1	50,25	66,3	
'29	63,30	66,8	60,50	70,9	36,87	55,4	86/-	1,95	65,9	4/6 1/2	9,20	26,7	21/6	14	28,5	15,50	26,2	5,25	32,8	50,25	66,3	
Nov.-6 Dec.	62,70	66,2	60,50	70,9	37,44	56,2	87/-	1,94	65,5	4/6	9,27	26,9	21/6	13,50	27,5	15	25,4	5,50	34,4	47,-	62,0	

	GRENNHOUT Zweedsch ongesort. 2 1/2 x 7 per standaard zwed. opslagpl. Londen		VUREN-HOUT basis 7" f.o.b. Zweden/Finl. per standaard van 4672 M ³ .		KOE-HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pond Veiling te Amsterdam		COPRA Ned.-Ind. f. m.s. per 100 kg Amsterdam		GRONDNOTEN Gepelde Coromandel, per longton c.i.f. Londen		LIJNZAAD La Plata loco Rotterdam per 1000 kg. 1)		GOUDE cash Londen per ounce fine		Indicecijfer agrarische grondstoffen	Algemeen indicecijfer	Indicecijfer Indische uitvoer-producten	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%				
	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.	Not.	Herl.	Ned.Ct.				Not.
1927	230,28	100,1	19,-	160,50	105,1	40,43	100,9	32,62 ⁵	106,5	266,03	106,4	21,18/11	185,-	95,0	105,3	104,4	124,1	
1928	229,90	100,0	19,-	151,50	99,2	47,58	118,7	31,87 ⁵	104,1	254,10	101,6	21,-	185,25	95,1	102,0	100,2	94,6	
1929	229,71	99,9	19,-	146,-	95,6	32,25	80,5	27,37 ⁵	89,4	230,16	92,0	19,-	214,-	109,9	92,7	95,4	84,0	
1930	218,43	95,0	18,1/2	141,50	92,7	25,36	63,3	22,62 ⁵	73,9	175,55	70,2	14,10/4	181,75	93,3	99,9	85,-	69,6	
1931	187,88	81,7	16,14/-	110,75	72,5	18,65	46,5	15,37 ⁵	50,2	136,69	54,7	12,2/11	95,50	49,0	52,-	101,1	47,6	
1932	136,14	59,2	15,13/4	69,-	45,2	11,15	27,8	13,-	42,4	130,52	52,2	15,-/4	70,-	35,9	99,6	118,-	35,1	
1933	136,48	59,3	16,11/2	73,50	48,1	13,26	33,1	9,30	30,4	90,39	36,1	10,19/4	75,50	38,8	51,35	99,8	124/7	33,1
1934	134,02	58,3	17,18/4	76,50	50,1	12,07	30,1	6,90	22,5	71,90	28,7	9,12/3	72,75	37,3	51,50	100,1	137/8	31,6
1935	127,91	55,6	17,13/4	59,50	39,0	12,54	31,3	9,15	29,9	104,26	41,7	14,8/-	67,25	34,5	51,50	100,1	142/2	32,2
1936	139,98	60,9	17,19/10	78,25	51,3	15,40	38,4	11,90	38,9	113,49	45,4	14,11/9	85,-	43,6	54,60	106,1	140/4	39,0
1937	205,35	89,3	22,17/2	132,25	86,6	23,35	58,2	15,22 ⁵	49,7	127,81	51,1	14,4/8	110,50	56,8	63,20	122,8	140/9	53,4
Sept. 1937	211,08	91,8	23,10/-	135,-	88,4	25,-	62,4	13,15	42,9	120,84	48,3	13,9/1	115,25	59,2	63,05	122,5	140/4	52,4
Oct. "	210,65	91,6	23,10/-	135,-	88,4	23,-	57,4	13,50	44,1	121,70	48,7	13,11/7	116,75	59,9	63,-	122,4	140/6 1/2	50,4
Nov. "	209,46	91,1	23,5/-	132,50	86,8	18,-	44,9	12,50	40,8	109,57	43,8	12,3/3	110,50	56,7	63,10	122,6	140/11	47,7
Dec. "	206,69	89,9	23,7/-	125,-	81,9	17,-	42,4	12,37 ⁵	40,4	105,31	42,1	11,14/5	109,75	56,3	62,85	122,2	139/10	44,9
Jan. 1938	203,65	88,6	22,13/9	123,-	80,6	19,-	47,4	11,87 ⁵	38,8	99,85	39,9	11,2/6	109,75	56,3	62,65	121,8	139/7	44,4
Febr. "	199,56	86,8	22,5/-	122,50	80,2	17,-	42,4	10,95	35,8	95,86	38,3	10,13/9	108,-	55,5	62,70	121,9	139/9 1/2	43,4
Mrt. "	197,49	85,9	22,-	116,25	76,1	15,-	37,4	10,97 ⁵	35,8	92,92	37,2	10,7/2	106,25	54,6	62,75	122,0	139/11	41,8
Apr. "	197,23	85,8	22,-	110,-	72,0	14,50	36,2	10,62 ⁵	34,7	90,22	36,1	10,1/3	101,75	52,3	62,65	121,8	139/9	40,0
Mei "	195,17	84,9	21,15/-	105,50	69,1	14,50	36,2	10,42 ⁵	34,0	91,54	36,6	10,4/-	98,50	50,6	62,85	122,2	140,-	39,4
Juni "	190,37	82,8	21,5/-	102,50	67,1	14,-	34,9	9,77 ⁵	31,9	92,40	36,9	10,6/3	96,-	49,3	63,05	122,5	140/8 1/2	38,9
Juli "	188,10	81,8	21,-	102,50	67,1	14,75	36,8	10,12 ⁵	33,1	97,26	38,9	10,17/2	96,-	52,4	63,20	122,8	141/2	41,3
Aug. "	187,70	81,6	21,-	103,-	67,5	14,75	36,8	9,72 ⁵	31,8	93,55	37,4	10,9/3	96,50	49,6	63,60	123,6	142/4	49,9
Sept. "	182,97	79,6	20,15/-	103,-	68,8	15,25	38,0	9,47 ⁵	30,9	91,44	36,6	10,5/-	96,25	49,4	64,55	125,5	144/9	41,0
Oct. "	184,29	80,1	21,-	107,-	70,1	15,75	39,3	9,07 ⁵	29,6	88,01	35,2	10,-	92,50	47,5	63,90	124,2	145/9 1/2	41,3
Nov. '38	177,72	77,3	20,10/-	108,50	71,1	15,50	38,7	8,72 ⁵	28,5	85,14	34,0	9,16/7	90,-	46,2	63,95	124,3	147/7 1/2	40,6
'29	175,76	76,4	20,10/-	108,50	71,1	15,50	38,7	8,75	28,6	86,52	34,6	10,2/6	92,-	47,3	64,-	124,4	149/9 1/2	40,4
Nov.-6 Dec.	176,45	76,7	20,10/-	108,50	71,1	15,50												

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 5 December 1938.

Activa.			
Binnenl. Wis- (Hfdbk. f 9.872.657,78 sels, Prom., Bijbnk. „ 287.561,40 enz. in disc. Ag.sch. „ 950.849,28	f	10.911.068,46	
Papier o. h. Buitenl. f 3.600.000,—	f		
Af: Verkocht maar voor de bk.nog niet afgel. „	—	3.600.000,—	
Beleeningen incl. vrsch. (Hfdbk. f 282.036.352,04 ¹⁾ Bijbnk. „ 1.981.146,34 in rek.-crt. Ag.sch. „ 23.351.647,62 op onderp. f 307.369.146,—	f		
Op Effecten enz. f 305.757.490,73 ¹⁾	f		
Op Goederen en Ceel. „ 1.611.655,27	—	307.369.146,—	
Voorschotten a. h. Rijk			
Munt, Goud f 106.637.545,—	f		
Muntmat., Goud f 1.354.606.531,83	f		
Munt, Zilver, enz. „ 25.050.028,53	—		
Muntmat., Zilver.	—	1.486.294.105,36	
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds		43.346.048,07	
Gebouwen en Meub. der Bank		4.580.000,—	
Diverse rekeningen		10.758.661,11	
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5 '32, S. No. 221) „		8.905.871,61	
	f	1.875.764.900,61	

Passiva.			
Kapitaal	f	20.000.000,—	
Reservefonds		4.860.787,51	
Bijzondere reserve		7.102.179,67	
Pensioenfonds		11.864.341,68	
Bankbiljetten in omloop		1.009.685.825,—	
Bankassignatiën in omloop		7.630,61	
Rek.-Cour. (Het Rijk f 131.540.716,91 saldo's: Anderen „ 687.409.093,19	f	818.949.810,10	
Diverse rekeningen		3.294.326,04	
	f	1.875.764.900,61	
Beschikbaar metaalsaldo	f	755.023.326,34	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is „		1.887.558.310,—	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht		—	

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 63.247.800,—
Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-tings-perc.
	Munt	Muntmat.				
5 Dec. '38	106638	1.354.607	1009.686	818.957	755.023	81
28 Nov. '38	106638	1.374.374	1004.770	862.174	759.248	81
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
5 Dec. 1938	10,911	—	307.369	3.600	10.759
28 Nov. 1938	15.850	—	321.004	3.600	10.683
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikk. metaal-saldo
3 Dec. '38 ²⁾	137.540		187.040	79.580	30.892
26 Nov. '38 ²⁾	138.050		185.910	87.160	28.822
5 Nov. 1938	116.886	21.539	193.555	82.914	27.837
29 Oct. 1938	116.886	21.918	189.286	83.044	29.872
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-tings-percentage
3 Dec. '38 ²⁾	8.570	76.160	58.130		52
26 Nov. '38 ²⁾	8.420	72.610	67.780		51
5 Nov. 1938	7.410	13.794	48.552	67.324	50
29 Oct. 1938	2.629	13.759	50.164	69.519	51
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
30 Nov. 1938	327.653	480.809	45.606	17.556	20.635
23 „ 1938	327.681	476.058	50.356	12.184	21.128
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-tings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
30 Nov. '38	90.166	23.106	97.082	37.190	46.845	29,7
23 „ '38	91.801	31.730	92.249	34.970	51.623	32,4
22 Juli '14	11.005	14.736	—	42.185	29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
24 Nov. '38	87.264	534	12	14.970	876	5.298	30.627
17 „ '38	87.264	520	13	14.349	876	6.023	30.627
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
24 Nov. '38	5.570	2.842	106.798	3.916	2.254	31.955
17 „ '38	5.570	2.857	107.349	3.892	2.290	31.604
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
30 Nov. 1938	70,8	10,6	6,0	7.513,4	47,9
23 „ 1938	70,8	10,6	6,2	6.611,4	26,3
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
30 Nov. 1938	548,4	1.358,3	7.743,8	1.141,4	428,8
23 „ 1938	548,3	1.348,9	6.992,9	1.042,4	417,0
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	94,—	40,0

¹⁾ Onbelast. ²⁾ w.o. Rentenbankscheine 30, 23 Nov., resp. 31, 40 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data	Goud	Munt en metaal ¹⁾	Munt en diversen	Buitenlandsche deviezen en goudwaarden.	Binnen- en buitenlandse wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Rekg. Crt.	
									Circulatie	Schatkist
1/12 . '38	3.492	53	910	240	56	147	230	4.474	148	420
24/11 . '38	3.446	57	910	292	38	147	230	4.450	136	447

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ²⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
16 Nov. '38	11.413,4	11.403,7	369,3	6,5	0,5
9 „ '38	11.326,8	11.317,7	351,8	7,8	0,5

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-tings-perc. ³⁾	Algem. Dek-tings-perc. ⁴⁾
16 Nov. '38	2.564,0	4.345,8	9.795,6	134,0	83,3	—
9 „ '38	2.564,0	4.355,8	9.654,4	134,0	83,4	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de § op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opschikbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
9 Nov. '38	3	8.327	13.037	6.984	28.020	5.137
2 „ '38	2	8.327	13.081	7.116	28.155	5.155

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.